

ምዕራፍ 8

የቅዱሳት መጻሕፍት አንድምታ ትርጓሜ
በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን።

ክፍል 1

በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የአንድምታ ትምህርት ቤት ቅዱሳት መጻሕፍትን ለማብራራት የሚያገለግሉ ሁለት ቃላት አሉ። እነርሱም ትርጓሜና ፍካሬ ናቸው። ነገር ግን የትኛው ለነጠላ ትርጓሜ፣ የትኛውም ለአንድምታ ትርጓሜ እንደሚጠቅም ውሳኔ የለም። ሁሉም በሁሉ ይነገራሉ። ይሁን እንጂ የአማርኛው ቅዱስ መጽሐፍ ብዙ ጊዜ ትርጓሜን ሲጠቀም፣ የግእዙ ቅዱስ መጽሐፍ ፍካሬን ይጠቀማል። ስለዚህም የሚከተሉትን በግእዙና በአማርኛው መመልከት ይቻላል።

ግእዝ

አማርኛ

"... ኅጣእነ ዘይፊክር ለነ
" ዝንቱ ውእቱ ሕልምከ
ወፍካሬሁ እነግር ቅድመ ነጉሥ።"
"ፍካሬ ዘጻድቃን ወዘኃጥአን

"... የሚተረጎምልን አጣን።" (ዘፍ. 40.8)
ሕልምህ ይህ ነው ትርጓሜውንም
በንጉሡ ፊት እናገራለሁ" (ዳን.2.36)
የጻድቃንና የኃጥአን
ትርጓሜ።" (መዝ.1.አርእስት)

ከዚህም የተነሣ ትርጓሜ በግእዝ አብዛኛውን ጊዜ ከቋንቋ ወደ ቋንቋ ለመመለስ ሲያገለግል ፍካሬ በግእዝ ከቋንቋ ወደ ቋንቋ ለመመለስ ሳይሆን ምሳሌ ቅኔ ሕልምና ሌላም ሕቡእ ለሆነ ነገር ሁሉ ማብራሪያ ነው።

2. የትርጓሜ አስፈላጊነት

- ሀ. ከገጠአት በፊት ብሩህ የነበረው የሰው አእምሮ ከገጠአት በኋላ ጨልሞአል፤ የእግዚብሔርን መልእክት በቀጥታ ከማስተዋል ተገቷል። ምሥጢረ ነገረ እግዚብሔርም ተሰውሮበታል።
- ለ. ሰዎች በብዙ መንገድ ይለያያሉ፤ ለምሳሌ ፦
በሀገር፣ የአንዱ ሀገር ትምህርትና ባህል ልማድና ቋንቋ ወዘተ ከሌላው ሀገር ይለያል። በትምህርት፣ አንዱ ምሁር፣ ሌላው አምሁር ሊሆን ይችላል። በመሆኑም ትርጓሜና ማብራራት ያስፈልጋሉ።
- ሐ. መጽሐፍ ቅዱስ የተነገረበትና የተጻፈበት ዘመን እጅግ ሩቅ ነው፣ ቦታው፣ ባህሉ፣ ሥርዐቱ፣ ኑሮው፣ ልማዱ፣ ቋንቋው፣ ዛሬ ካለንበት ዘመን የተለየ ነው። መጽሐፍ ቅዱስ በመጀመሪያ የተነገረላቸው ሕብረተ ሰብአዊ በአስተሳሰብና በዕውቀት ከእግዚአብሔርም ጋር ከነበራቸው ቅርብነት አኳያ ከዛሬው ሕብረተሰብ የተለየ ነበሩ። ስለዚህ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጓሜ ለዛሬው ኅብረተሰብ አስፈላጊ ነው።
- መ. በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የተለያዩ የንግግር ዐይነቶች እንደ ሕልም፣ እንቅስቃሴ፣ ምሳሌያዊና ቅኔያዊ ስላሉት ሕልም፣ ራእይና ትንቢት ጥበብም ስላሉት ትርጓሜ አስፈላጊ ነው። (ዘፍ.40፣ መሳ.14:18፣ መሳ.9.8-15፣ ዮሐ.10:9-18፣ ሉቃ.13.32 ዮሐ 2.19-21። 21:18-19። ሮሜ.12፣20።)

3. አንድምታ

አንድ የተባለው ቃል ሁለት ባዕዳን ፊደላት ምና ታ ታክለውበት አንድምታ የተሰኘውን ቃል ሊያስገኝ ችሏል። አንድምታ ለቅዱሳት መጻሕፍት ፍካሬ ወይም ከብርሀን የተሰጠ ሥራይ /ተርም/ ነው። አንድ ማለት ሁለተኛ የሌለው ነጠላ ብቻ ሲሆን አንድም ከመስተጻምር ጋር በመሆኑ ሌላ አንድ የተጨመረበት ማለት ነው። በዚህ ዐይነት አንድምታ ማለት ሌላ ተጨማሪ ያለው አንድ ማለት ይሆናል።

ኢትዮጵያውያን ሊቃውንት ከቅዱሳት መጻሕፍት አንዱን ቃል ወይም አረፍተ ነገር ከአንድ ጊዜ በላይ ሁለተኛ ሦስተኛ በማለት ፈንታ "አንድም" እያሉ እስከ ዐሥራ ሦስት ጊዜ (ራእ.6:2) ስለሚተረጉሙ "አንድምታ" ለትርጓሜ መጻሕፍት ስያሜ ሆኗል።

አንድምታ የአማርኛ ቃል እንደመሆኑ መጠን ቅዱሳት መጻሕፍት በአማርኛ መብራራት ከጀመሩበት አንሥቶ ተግባራዊ ለመሆን በቅቷል። ከአማርኛ በፊት ግን መጻሕፍት በግእዝ ተነብደው በግእዝ ይተረጉሙ ስለነበረ እንደ አንድም የሚያገለግሉ ሌሎች የግእዝ ቃላት ነበሩ። እነዚህም ጊላ በቦታቸው ይታያሉ።

አንድም በቃል ብቻ ይነገራል እንጂ በአንድምታ ትርጓሜ መጽሐፍ ውስጥ አይጻፈም። እርሱን የሚተካው "ቦ" የተባለው የግእዝ ቃል ይጻፋል። "ቦ" ደግሞ ከተጻፈ በጊላ አንድም ተብሎ ይነበባል አንጂ ቦ ተብሎ አይነበብም። ቦ ማለትም ሌላ ተጨማሪ ትርጓሜ አለ ማለት ሲሆን ከግእዝ የፍካሬ መንገድ የተወሰደ ነው። ይህንም በቦታው እናያለን።

ዛሬ ግን በታተሙት የአንድምታ ትርጓሜ መጻሕፍት ውስጥ በ "ቦ" ፈንታ አንድም የተባለው ቃል ራሱ በሙሉ ተጽፎ ይገኛል። (ቅዱማር.ምዕ.1:7። ሮሜ 1:1።)

4. የአንድምታ ትርጓሜ በቅዱሳት መጻሕፍት

ለአንድምታ ትርጓሜ ቅዱስ መጽሐፍ መሠረት አለው። ምክንያቱም በቅዱስ መጽሐፍ ለአንድ ቃል ወይም ዘርዕ ከአንድ በላይ ትርጓሜ እንዳለው ይገኛል። ለምሳሌ ያህል የሚከተሉት ምሳሌያውያት ትርጓሜዎችን እንመልከት።

- ሀ. "እናንተ ከሕግ በታች ልትኖሩ የምትወዱ ሕጉን አትሰሙምን? እስኪ ንገሩኝ አንዱ ከባርያዬቱ፣ አንዱም ከጨዋይቱ የሆኑ ሁለት ልጆች ለአብርሃም እንደነበሩት ተጽፎአልና። ይህም ነገር ምሳሌ ነው። እነዚህ ሴቶች እንደ ሁለት ኪዳኖች ናቸው። (ገላ.4:21-24) እዚህ ላይ ሁለቱ ሴቶች ሣራና አጋር በታሪክ የታወቁ ሰዎች መሆናቸው እንደተጠበቀ ሆኖ በሁለቱ ኪዳኖች ብሉይና ሐዲስ ተተርጉመዋል።
- ለ. እንደዚሁም በ1ቆሮ 10:1-5 "ሁሉም ይከተላቸው ከነበረው ከመንፈሳዊ ዐለት ጠጡ። ያም ዐለት ክርስቶስ ነበረ።" ተብሎ ዐለቱ ከዐለትነቱ ሳይወጣ በክርስቶስ ተተርጉሞአል። ከዚህም ጋር በ1 ቆሮ :10:11 ላይ እስራኤል ከግብፅ በወጡ ጊዜ የደረሰባቸው ሁሉ " እንደ ምሳሌ ሆነባቸው" መባሉ ምሳሌያዊ አንድምታ ነው።
- ሐ. "የሚያበራየውን በሬ አፉን አትሰረው" ተብሎ በሙሴ ሕግ ተጽፎአል። (ዘዳግ.25:4) ቅዱስ ጳውሎስ ይህን ሲተረጎም "እግዚአብሔር ስለ በሬ ይገደዋልን? ይህን ማለቱ ስለ እኛ አይደለምን? ብሏል። (1ቆሮ 9:9-12) ከዚህ በሬ በአንድምታ እንደ ወንጌል መልእክተኛ ሆኖ ተተርጉሞአል። ጌታችንም ለአንድምታ ትርጓሜ መሠረት የሚሆን ምሳሌን አሳይቶአል። ይኸውም መንግሥተ ሰማያትን በአንድ ምዕራፍ ውስጥ በተለያዩ ስድስት ነገሮች መሰሎ ማስተማሩ ነው። (ማቴ.13:1-47) ተጨማሪ ማስረጃዎች ዮሐ.3:14-15። ራእ.1:8

5. የአንድምታ ትርጓሜ ዐይነት

እንደ ኢትዮጵያ ትርጓሜ ቤት ባህል የአንድምታ ትርጓሜ ዐይነት ፈደላዊና ምሥጢራዊ(መንፈሳዊ) ነው። ማንኛውም የቅዱሳን መጻሕፍት ንባብ ወይም ቃል ከፊደላዊ ትርጓሜ በስተኋላ የተሰወረ ምሥጢራዊ ወይም መንፈሳዊ ትርጓሜ አለው። ይህም የተሰወረ ምሥጢር መገለጥ እንዳለበት በማመን ኢትዮጵያውያን ሊቃውንት ማንኛውንም ንባብ በአንድምታ ለመተርጎም ከፍተኛ ጥረት አድርገዋል።

"መጽሐፍ ይቀትል፣ ወመንፈስ የሐዩ፣ ንባብ (ፊደል) ይገድላል፣ ትርጓሜ ግን ያድናል።" (2ቆሮ.3:6) እንደተባለው የቅዱሳን መጻሕፍት ዘርዕ በአንድምታ ምሥጢራዊ ትርጓሜ ካልተተረጎመ አንዳንድ ጊዜ አስቸጋሪ ዘርዕ ሊኖር ይችላል። ለምሳሌ፡- "እግዚአብሔር በክንፎቹ አዘላቸው፣ (ዘዳግ.33:11) "ቀኝ ዐይንህ ብታስትህ አውጣት፣ ቀኝ እጅህ ወይም ቀኝ እግርህ ብታስትህ ቁርጠህ ጣላት።" (ማቴ.5:29-30) ወዘይመስሎ። እነዚህ ዘርፎች በምሥጢራዊ ትርጓሜ ካልተተረጎሙ በቀር ፊደላዊ ትርጓሜያቸው ስሜት አይኖረውም።

የእስክንድርያና አንጾኪያ ት/ቤቶች በእነዚህ ሁለት የትርጓሜ ዐይነቶች የታወቁ ናቸው። የአንጾኪያ ት/ቤት ፊደላዊ ወይም የቃል በቃል ትርጓሜን እንጂ መንፈሳዊ የአንድምታ ትርጓሜን አይደግፍም። የእስክንድርያ ት/ቤት ደግሞ በአንድምታ ትርጓሜ ላይ እንጂ በፊደላዊ ወይም በቃል በቃል ትርጓሜ ላይ አያተኩርም። የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ት/ቤት ግን የሁለቱም ት/ቤቶች ትርጓሜ ስለሚነገርበት የማንኛውም ተቃዋሚ ሳይሆን ሁለቱንም አጣምሮ የያዘ ነው።

ክፍል 2

የአንድምታ ትርጓሜ መጻሕፍት፣

እንደ ኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን የአንድምታ ትምህርት ቤት ትውፊት በአንድምታ የሚተረጎሙ የብሉይና የሐዲስ ኪዳናት ቅዱሳን መጻሕፍት ብቻ ሳይሆኑ፣ ከቅዱሳን መጻሕፍት ውጭ የሆኑ ሌሎች መጻሕፍትም በአንድምታ ይተረጎማሉ። እነዚህም መጻሕፍት ዐለም አቀፍ የጋራ ቅዱሳን አበው የደረሰባቸው ናቸው። በመሠረቱ በቅዱሳን አበው የተደረሱት መጻሕፍት ራሳቸው በቅዱሳን መጻሕፍት ላይ የተዘጋጁ ትርጓሜ ናቸው። ለምሳሌ የቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅና የቅዱስ ቂርሎስ መጻሕፍት ቀጥተኛ ትርጓሜዎች መሆናቸው በይዘታቸው ይታወቃል። ሆኖም የቤተ ክርስቲያናችን የአማርኛ አንድምታ መምህራን በእነዚህና በሌሎችም መጻሕፍት ላይ ተጨማሪ አንድምታ በማክል እንዲብራሩ አድርገዋል። ነገር ግን የትምህርት መጻሕፍት እንጂ ከቀኖናውያን መጻሕፍት ጋር የሚቆጠሩ አይደሉም። ባጠቃላይ የአንድምታ ትርጓሜ የሚካሄድባቸው መጻሕፍት ቀጥለው የተዘረዘሩት ናቸው።

1. ብሉይ ኪዳን

- ስምንቱ ብሔረ ኤሪት (ከዘፍጥረት እስከ ሩት)
- አርባዕቱ ብሔረ ነገሥት (ከቀዳማዊ ሳሙኤል እስከ መጽሐፈ ነገሥት ሣልስ)
- ሁለት ዜና መዋዕል (ሕፁፃን)
- ሦስቱ መጻሕፍተ ዕዝራ
- መጽሐፈ ነሀምያ
- ኩፋሌና ሄኖክ
- ጦቢት፣ ዮዲትና አስቴር
- ሦስቱ መጻሕፍተ መቃብያን፣
 - ሀ. መቃቢስ ዘሞአብ/
 - ለ. መቃቢስ ዘብንያም
 - ሐ. ዘአልአዛር
- መጽሐፈ ኢዮብ
- መዝሙረ ዳዊት
- አምስቱ መጻሕፍተ ሰሎሞን
- መጽሐፈ ሲራክ

- መጽሐፈ ኢሳይያስ
- መጽሐፈ ኤርምያስ
- መጽሐፈ ሕዝቅኤል
- መጽሐፈ ዳንኤል
- ዐሥራ ሁለቱ ደቂቅ ነቢያት።

ከዚህ በላይ በተዘረዘሩት የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ላይ የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ የተዘጋጀ ሲሆን የመዝሙራ ዳዊት አንድምታ ትርጓሜ በ1950 ዓ.ም. በብፁዕ ወቅዱስ አቡነ ቴዎድሎስ ተዘጋጅቶ ታትሞአል። የአምስቱ መጻሕፍት ስሎሞንና የመጽሐፈ ሲራክ አንድምታ ትርጓሜ በአለቃ ኀይለ ሥላሴ፣ በብላታ መርሥዔ ኀዘን ወ/ቂርቆስና በመልአክ ገነት ክፍሌ ለሕትመት ተዘጋጅቶ በ1917 ዓ.ም. ታትሞአል። የመጽሐፈ ኢሳይያስና የመጽሐፈ ኤርምያስ አንድምታ ትርጓሜ በትንሣኤ ማሳተሚያ ድርጅት በ1997 ዓ.ም.፣ የመጽሐፈ ዳንኤልና የዐሥራ ሁለቱ ደቂቅ ነቢያት አንድምታ ትርጓሜ በ1998 ዓ.ም. እንደዚሁም የጠቢት፣ የዮዲት፣ የአስቴርና የኢዮብ መጻሕፍት አንድምታ ትርጓሜ በ1998 ዓ.ም. በትንሣኤ ማሳተሚያ ድርጅት ታትሞአል። እንደዚሁም የአምስቱ ብሔረ ነገሥታት አንድምታ ትርጓሜ በትንሣኤ ማሳተሚያ ድርጅት በ1999 ዓ.ም. ታትሞአል። የመጽሐፈ ሕዝቅኤል አንድምታ ትርጓሜም በአለቃ ኪዳነ ወልድ ክፍሌ ተዘጋጅቶ በ1916 ዓ.ም. ታትሞአል። ዜና አይሁድ በተሰኘው መጽሐፍ ላይ ግን እስከአሁን የተዘጋጀ የአንድምታ ትርጓሜ የለም። መምህራንም በጉባኤ አያሄዱትም።

2.ሐዲስ ኪዳን

የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ከማቴዎስ እስከ ራእይ ያሉት 27 መጻሕፍት ሲሆኑ በሁሉም ላይ የአንድምታ ትርጓሜ ተዘጋጅቶአል። ሁሉም ታትመዋል።

የአራቱ ወንጌላት አንድምታ ትርጓሜ በመምህር ወልደ ሩፋኤልና በአለቃ ገብረ መድኅን ተዘጋጅቶ በ1916 ዓ.ም. አዲስ አበባ ታትሞአል። ከግብረ ሐዋርያት እስከ ራእየ ዮሐንስ ያሉት መጻሕፍት አንድምታ ትርጓሜ "ሠለስቱ መጻሕፍት ሐዲሳት" በሚል ርዕስ በሊቀ ሊቃውንት መሐሪ ትርፌ ተዘጋጅተው በ1951 ዓ.ም. ታትመዋል። ሦስቱ መጻሕፍት ፡-

1. ግብረ ሐዋርያት፣
2. ሰብዓቱ መልእክታት፣
3. ራእየ ዮሐንስ ናቸው። እንደዚሁም የቅዱስ ጳውሎስ የዐሥራ አራቱ መልእክታት አንድምታ ትርጓሜ በሊቀ ሊቃውንት መሐሪ ትርፌ ተዘጋጅቶ በ1948 ዓ.ም. አ/አ ታትሞአል።

ከሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት አንድምታ ትርጓሜ ሁሉ የቅዱስ ጳውሎስ መልእክታት አንድምታ ለመምህራንና ደቀመዛሙርት ከፍተኛ ጠቀሜታ አለው። ምክንያቱም፡-

1. የትርጓሜ ዘዴዎች አሉት፣
2. የእያንዳንዱን መልእክት ምክንያተ ተጽእኖት ይዘአል።
3. በመልእክታቱ ውስጥ ከሌላ መጽሐፍ የተጠቀሱ ጥቅሶች ሁሉ ፡-
 ሀ/ ከምን መጽሐፍ
 ለ/ ለምን
 ሐ/ የት እንደተጠቀሱ ያስረዳል።

ከስምንቱ መጻሕፍት ሥርዐት በመጽሐፈ ኪዳን በክፍል አንድ ላይ ብቻ የአንድምታ ትርጓሜ የተዘጋጀ ሲሆን በሌሎቹ ላይ የተዘጋጀ የአንድምታ ትርጓሜ እስካሁን የለም።

3. መጻሕፍተ መነኮሳት

መጻሕፍተ መነኮሳት የሚባሉት፡-

1. ማር ይስሐቅ ዘነገዩ፤
2. ፊልክስጦስ ዘመቡግና
3. አረጋዊ መንፈሳዊ /ዮሐንስ ሳባ/ የጻፉት ገዳማዊ ሕይወትን የሚናገሩ መጻሕፍት ናቸው። እነዚህ መጻሕፍት በተለያዩ ዘመናት ወደ ግእዝ ተመልሰዋል።

- መጽሐፈ ፊልክስጦስ በአጼ ሰይፈ አርዕድ ዘመነ መንግሥት (1327-1355) በካልእ ሰላማ ብርሃነ አዜብ (ብፁዕ አቡነ ሚካኤል) ከዐረብኛ ወደ ግእዝ ተተርጉሞአል።

- የማር ይስሐቅ መጽሐፍ በአጼ ገላውዴዎስ ዘመነ መንግሥት (1530-1549 ዓ.ም.) በሰሊክ ዘደብረ ሊባኖስ መነኮስ ዘተድባብ ማርያም ከዐረብኛ ወደ ግእዝ ተተርጉሞአል። በእነዚህ ሦስት መጻሕፍት ላይ የአንድምታ ትርጓሜ ተሠርቶአል። ትርጓሜው ቃል በቃል ሲነገር ከቆየ በኋላ መጽሐፈ ማር ይስሐቅን አለቃ ደስታ እሸቴ መጽሐፈ ፊልክስጦስን አባ ገብረ ክርስቶስ፣ መጽሐፈ አረጋዊ መንፈሳዊን መምህር ደስታ (በኋላ ብፁዕ አቡነ አብርሃም) ለጎትመት በሚያበቃ ሁኔታ አዘጋጅተው በ1920 ዓ.ም. ታትሞአል።

4. መጻሕፍተ ሊቃውንት

1. መጽሐፈ ቁርሎስ፣

ይህ መጽሐፍ የእስክንድርያውን የቅዱስ ቁርሎስንና በዘመኑ የነበሩትን የሊቃውንት ድርሳናት ይዞአል። እነዚህም ፡-

- ሀ/ እስትጉቡእ፣
- ለ/ ጳላድዮስ /ተሰኢሎ ወተሰጥዎ/
- ሐ/ ተረፈ ቁርሎስ /የራሱ የቁርሎስና የሌሎች ሊቃውንት ስብሰብ/ ናቸው። መጽሐፉ በስድስተኛው ምእት ዓመት መጀመሪያ አጋማሽ ላይ ከዐረብኛ ወደ ግእዝ ተተርጉሞአል። ቅዱስ ያሬድ በድገው ደጋግሞ ከቅዱስ ቁርሎስ መጽሐፍ በመጥቀስ ዘምርአል። በቅዱስ ቁርሎስ መጽሐፍ ላይ የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ተዘጋጅቶአል። ነገር ግን እስካሁን አልታተመም።

2. ሃይማኖተ አበው

ሃይማኖተ አበው ከስድሳ በላይ የሆኑ የጋራ አባቶች ሊቃውንት ትምህርተ ሃይማኖት፣ መልእክትና ምስክርነት ያለበት መጽሐፍ ነው። በትውልድ ኢትዮጵያዊ የሆነ አባት ግን ከእነዚህ መካከል የለም። መጽሐፉ በአጼ እስክንድር ዘመነ መንግሥት (1470-1486 ዓ.ም.) ዐሥራተ ጾዮን በተባለ ኢትዮጵያዊ ሊቅ ከዐረብኛ ወደ ግእዝ ተተርጉሞአል። በዚህ መጽሐፍ ላይ የተዘጋጀው የአንድምታ ትርጓሜ እስካሁን አልታተመም። ሊቃውንቱ በእጅ እየጻፉ ከትውልድ ወደ ትውልድ ሊተላለፍ ችሏል።

3. ዮሐንስ አፈወርቅ

በኢትዮጵያ የሚታወቀው የቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ መጽሐፍ ድርሳንና ተግሣጽ ነው። ድርሳኑ ለዕብራውያን በተጻፈው መልእክት ላይ የተናገረው ስብከት ሲሆን ተግሣጹ በየጊዜው ያስተላለፈው ምክርና እዝናት ነው። እጩ ፅንባቆም በአጼ ልብነ ድንግል ዘመነ መንግሥት (1500-1530 ዓ.ም.) ከዐረብኛ ወደ ግእዝ መልሶታል። መጽሐፉ ራሱ ትርጓሜ ሲሆን እንደገና የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ተደርጎታል። በ1924 ዓ.ም. ለጎትመት በሚያበቃ ሁኔታ በሊቁ ገብረ ክርስቶስ ተዘጋጅቶ ታትሞአል።

4. መጽሐፈ ቅዱስ

በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን እስከ 20 የሚደርሱ መጻሕፍተ ቅዱስ ሲኖሩ በአገልግሎት ላይ ያሉና

የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ያላቸው ዐሥራ አራቱ መጻሕፍት ብቻ ናቸው። ከእነዚህም ሥርዐተ ቅዳሴው፣ ቅዳሴ ሐዋርያትና ቅዳሴ እግዚእ በስድስተኛው ምእት ዓመት ከሱርስት ወደ ግእዝ ተተርጉመዋል። ሌሎች ቅዳሴያት ግን በኢትዮጵያውያን ሊቃውንት ተደርሰው በመጻሕፍቱ አርእስት በተጠሩት ቅዱሳን አበው የተሰየሙ መሆናቸውን ብዙዎች ሊቃውንት ያምኑበታል። ሌሎች ደግሞ በመጻሕፍቱ አርእስት ላይ በተጠቀሱት ቅዱሳን አበው እንደተደረሱና በየጊዜው እንደተተረጎሙ ያምናሉ። የዐሥራ አራቱ መጻሕፍተ ቅዳሴ የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ከኪዳንና ትምህርተ ኅቡአት፣ ከሊጦንና መስተብቅዕ ጋር ለሕትመት እንዲበቃ ሆኖ በመምህር ገሪማ (ብፁዕ አቡነ ሚካኤል) ተዘጋጅቶ በ1918 ዓ.ም. አ.አ ታትሞአል።

5. ውዳሴ ማርያም

ውዳሴ ማርያም በቅዱስ ኤፍሬም (306-373) የተደረሰ ሲሆን በቅዱስ ያሬድ (6ኛው ምእት) ወደ ግእዝ ተመልሶአል። የውዳሴ ማርያም የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ በተለያዩ ሊቃውንት ተዘጋጅቶ በተለያዩ ጊዜያት ታትሞአል። (1963 ዓ.ም)

6. ፍትሐ ነገሥት

"ፍትሐ ነገሥት" የተባለው መጽሐፍ በአፄ ዘርዐ ያዕቆብ ዘመነ መንግሥት (1426-1460ዓ.ም.) በዲያቆን ጴጥሮስ ወልደ ዑብደል ሰይድ ከዐረብኛ ወደ ግእዝ ተተርጉሞአል። የፍትሐ ነገሥት አንድምታ ትርጓሜ በአለቃ ገብረ መድኅን ለጎትመት በሚያበቃ መልኩ ተዘጋጅቶአል። የመንበረ ጸባአት ቅድስት ሥላሴ ካቴድራል በ1958 ዓ.ም. የእጅ ጽሑፉን በፎቶ ኮፒ አባዝቶታል። በዚህም ምክንያት ለብዙዎች መምህራንና ደቀመዛሙርት ተዳርሶአል።

7. አቡሻሕር

"አቡሻሕር" የሐሳብ ዘመን መጽሐፍ ነው። የሐሳብ ዘመን ትምህርትን ካዘጋጁ ሊቃውንት አንዱ የሐንስ አቡሻሕር ግብፃዊ ሲሆን መጽሐፉ በአዘጋጁ ስም ተሰይሞአል። የኢትዮጵያውያን ሊቃውንት የሐሳብ ዘመን አቆጣጠር ከዚህ ሊቅ ሐሳብ ዘመን ትምህርት ጋር ስለሚስማማ መጽሐፉ በሀገራችን ዝነኛ ነው፤ መምህራን ያስተምሩታል፤ ደቀመዛሙርትም ይማሩታል።

የመጽሐፉ ምድብ ከሊቃውንት መጻሕፍት ጋር ነው። ሰሊክ ዘደብረ ሊባኖስ መነኮስ ዘተድባበ ማርያም በአጼ ገላውዴዎስ ዘመነ መንግሥት (1530-1549 ዓ.ም.) ከዐረብኛ ወደ ግእዝ መልሶታል። በዚህ መጽሐፍ ላይ ለጎትመት እንዲበቃ ሆኖ የተሠራ የአንድምታ ትርጓሜ የለም።

8. መቅድመ አርባዕቱ ወንጌላት ቅዱሳት

አሞንዮስ እስክንድርያዊ (175-242) አውሳብዮስ ቂሣርያዊ (260-340) እንደጻፉት የሚነገር የአርባዕቱ ወንጌላት መቅድም አለ። መቅድሙ ከዐረብኛ ወደ ግእዝ መቼና በማን እንደተተረጎመ በውስጡ ባይገለጥም ካልእ ሰላማ መተርጎም እንደተረጎሙት በትውፊት ይነገራል።

አሞንዮስና አውሳብዮስ ስለ አራቱ ወንጌላት ጸሓፊዎች ስምና አጭር ታሪክ፣ ስለ ወንጌላቱ አከፋፈል፣ ዓላማ፣ ይዘትና ጥቅም ኅብረትና መለያየት፣ የጎይለ ቃላት መጠንና አርእስት፣ በየዘመናቸው ጽፈዋል። የሁለቱ ሊቃውንት ሥራ በአንድነት ትገናዝቦ አንድ መጽሐፍ የሆነ ይመስላል። መጽሐፉ ወደ ግእዝ ከተተረጎመ በኋላ በብሔራውያን ሊቃውንት የአንድምታ ትርጓሜ ተዘጋጅቶለታል። ይህም ከወንጌላቱ በፊት ተጽፎ "መቅድመ ወንጌል" ሆኖ ይነበባል፤ ይተረጎማልም። ከቅዱስ መጽሐፍ ውጭ ቢሆንም ለሌላ ማስረጃ ሆኖ ይጠቀሳል። (ኤፍ.1) ነገር ግን ከአንድምታ ትርጓሜ ጋር እንጂ ከመደበኛው የወንጌል ዘር ጋር ሊጻፍና ሊጠረዝ አይገባም።

ክፍል 3

የግእዝ አንድምታ ትርጓሜ፡

የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ከ1674-1698 ዓ.ም. ባለው ጊዜ ውስጥ ተዘጋጅቶ በጥቅም ላይ እስከዋለ ድረስ በቅዱስ ሰላማና በተከታዮቻቸው ሊቃውንት አበው የተዘጋጀ የግእዝ አንድምታ ትርጓሜ ነበር። የግእዝ አንድምታ ማለት የመጽሐፉ ዘርዕ በግእዝ ተነቦ በግእዝ የሚተረጎምና የሚብራራ ማለት ነው። የግእዝ በግእዝ አንድምታ እንደ አማርኛ አንድምታ አንድ ዐይነት ሳይሆን የተለያየ ነው። እያንዳንዱ ሊቅ በከፍተኛ ትምህርት ቤት አጠቃላይ የቅዱሳት መጻሕፍት ትምህርት ከተማረ በኋላ የጋራ ዓለም አቀፍ ሊቃውንት አበው ካዘጋጁት ትርጓሜ ጋር እያነጻጸረና እየጠቀሰ በራሱ ተመርሖ ልቡና የግእዝ በግእዝ አንድምታ ትርጓሜ ያዘጋጃል እንጂ በሌላው ትርጓሜ ብቻ አይወሰንም ነበር። ስለዚህም በእያንዳንዱ መጽሐፍ ላይ የተዘጋጀው የግእዝ አንድምታ ከሌላው የተለየ ነው።

የግእዝ አንድምታ መንገዶች፡-

በግእዝ አንድምታ ትርጓሜ ሥርዐት ለአንድ ዘርዕ ወይም ዐረፍተ ነገርና ቃል ከአንድ በላይ ትርጓሜ ለመስጠት መጠቀሚያ የሚሆኑ በርካታ መንገዶች አሉ። ከእነዚህም ጥቂቶች ከእነ ምሳሌዎቻቸው እንደሚከተለው ቀርቦዋል፡-

1. በ ዘይቤ /አንዲህ የሚል አለ/
 "ወረደ መልአክ እግዚአብሔር (የእግዚአብሔር መልአክ ወረደ) ዳን.3:49
 መልአክ እግዚአብሔር ዘይቤ አሐዱ እመላእክት፣ የእግዚአብሔር መልአክ ያለው (ማለቱ) /ከመላእክት አንዱ ነው/
 በ ዘይቤ ሚካኤል ፣ /ሚካኤል ነው የሚል አለ/
 በ ዘይቤ ገብርኤል፣ /ገብርኤል ነው የሚል አለ/
 በ ዘይቤ ወልድ /ወልድ ነው የሚል አለ/

2. በ እለ ይቤሉ /አንዲህ የሚሉ አሉ፣/
 "ንግበር ሰብአ በአርአያነ፣ ወበአምሳሊነ (ዘፍ.1:26)
 (ሰውን በመልካችንና በምሳሌያችን እንፍጠር)
 በአርአያነ ወበአምሳሊነ ዘይቤ በእንተ አእምሮቱ (ስለ ዕውቀቱ ነው)
 በ እለ ይቤሉ በእንተ ዘይኳንን ዘሀሎ ዲበ ምድር
 (በምድር ላይ ያለውን ስለሚገዛ ነው የሚሉ አሉ)
 በ እለ ይቤሉ በአምሳለ መልክዑ ፈጠር
 (በመልኩ ምሳሌ ፈጠረው የሚሉ አሉ)

3. ዘይቤ (የሚለው ፣ማለቱ)
 "ስሳ እማንቱ ንግሥታት (መሐል.6:8)
 (ንግሥታቱ ስሳ ናቸው)
 ንግሥታት ዘይቤ መጻሕፍተ ኪዳን ብሉይ፣
 (ንግሥታት የሚለው የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ናቸው)
 "ወሰማንያ ዕቁባት"
 (ዕቁባት ሰማንያ ናቸው)
 ዕቁባት ዘይቤ መጻሕፍተ ኪዳን ሐዲስ፣
 (ዕቁባት የሚለው ወይም ማለቱ የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ናቸው)
 "አዋልድ እለ አልቦን ኅልቀ"
 (ሴቶች ልጆች ቊጥር የላቸውም)
 አዋልድ ዘይቤ ድርሳናት እማንቱ
 (አዋልድ የሚለው ወይም ማለቱ ድርሳናት ናቸው።)

4. ብሂል (ማለት)

"ኦሪት ዘልደት" (የዘፍ.ርእስ)ኦሪት ብሂል ሕግ፤
(ኦሪት ማለት ሕግ ነው፤)
ዘልደት ብሂል ዘፍጥረት
(ዘልደት ማለት ዘፍጥረት ነው።)

5. ዓዲ /ዳግመኛ/

"ማይ ብዙ? ኢይክል አጥፍኦታ ለፍቅር" (መሐል.8:7)
(ብዙ ውሃ ፍቅርን ሊያጠፋት አይችልም)
ማይ ዘይቤ አረሚ፤
(ውሃ የሚለው ወይም ውሃ ማለቱ አረማዊ ነው)
ፍቅር ዘይቤ በቁሙ
(ፍቅር የሚለው ወይም ማለቱ እንዳለ ፍቅር ነው)
ዓዲ ቤተ ክርስቲያን፤
(ዳግመኛ ቤተ ክርስቲያን ነው፤)
ዓዲ ትምህርተ ወንጌል
(ዳግመኛ የወንጌል ትምህርት ነው።)

6. ይተረጉም (ይተረገማል)

ይህ የግእዝ አንድምታ ትርጓሜ መንገድ አንድ መሥጢራዊ ትርጓሜን ብቻ
ይተረገማል። በዚህ መንገድ ሁለተኛና ሦስተኛ ትርጓሜን ለመተርጎም "ዓዲ"
(ዳግመኛ) የሚለው ቃል ያስፈልጋል።
"ኩሉ ርእስ ለሕማም፤ ወኩሉ ልብ ለገዘን፤ እም እግር እስከ ርእስ ለሕማም።"
(ኢ.ሳ.1፡ 5-6) (ራስ ሁሉ ለሕማም ነው፤ ልብ ሁሉ ለገዘን ነው፤ ከራስ እስከ እግር
ለሕማም ነው።)
ይተረገም ርእሰ፤ ወልበ፤ ጎበ ካህናት ወመኳንንት፤
ወጠቢባን፤ ወነገሥት ወሥደማን። ወእግረ በእንተ ሕዝብ እለ ታሕቴሆሙ።
(ራስንና ልብን በካህናቱና በመኳንንቱ በጠቢባን፤ በነገሥታቱና በሹማምቱ
ይተረገማል። እግርንም ከእነርሱ በታች ባሉት በሕዝቡ ይተረገማል።)
ግብረ ሕማማት ዘዓርብ ገጽ 270

7. ሕጋዊ ቍጥር

ከግእዝ አንድምታ ትርጓሜ መንገዶች አንዱ ሕጋዊ ቍጥር ነው። ይኸውም
ቀዳሚ፤ ዳግም፤ ሃልስ ..." (አንደኛ፤ ሁለተኛ፤ ሦስተኛ...) የሚለው ነው።
ይህም "ቦ ዘይቤ" ወይም "ቦ እለ ይቤሉ" የሚለውን ይተካል።
"ወናሁ ተርጎወ ሎቱ ሰማይ፤ (ማቴ.3:16) (እነሆ ሰማይ ተከፈተለት)
በአይ ምክንያት ተርጎወ ሰማይ
(ሰማይ በምን ምክንያት ተከፈተ?)
ቀዳሚ እስመ ዘተጠምቀ ሰማያዊ
ወረደ እምሰማይ፤ ወየዐርግ ውስተ ሰማይ።
(አንደኛ የተጠመቀው ሰማያዊ /ጌታ/ ከሰማይ ወርዶአልና፤ ወደ ሰማይም ይወጣልና።)
ዳግም እስመ አንቀጸ ሰማይ ተዐፅወ በእንተ አዳም፤ ወበጥምቀተ ክርስቶስ
ተርጎወ አንቀጸ ሰማይ።
(ዳግመኛ የሰማይ በር በአዳም ምክንያት ተዘግቶአልና፤
በክርስቶስ ጥምቀት ምክንያትም የሰማይ በር ተከፍቷልና)
ሃልስ እስመ ለእለ ይጠመቁ ይትረጎው
ሎሙ አንቀጸ ሰማይ።
(ለሚጠመቁ የሰማይ በር ይከፈትላቸዋልና።) (ትርጓሜ ወንጌል ማቴ.3)

ክፍል 4

የግእዝ አንድምታ ትርጓሜ ምንጮች

የግእዝ አንድምታ ትርጓሜ አራት ምንጮች እንዳሉት ከይዘቱ ይታወቃል። የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ "እንዲል" ይላል እንጂ ማን እንዳለ ብዙ ጊዜ አይገልጥም። የግእዝ አንድምታ ትርጓሜ ግን " ይቤ እገሌ፣ እገሌ ተርጉመ ከመዝ ወከመዝ፣ እገሌ እንዲህ አለ፣ እገሌ እንዲህና እንዲህ ብሎ ተረጎመ። ስለሚል ምንጩ ይታወቃል። በዚህ መሠረት ከግእዙ አንድምታ ትርጓሜ ውስጥ አራት ዐይነት ምንጮች ተገኝተዋል። እነዚህም ፦

1. የቅብጥ፣ /ግብፅ/ ቤተ ክርስቲያን
2. የሶርያ ቤተ ክርስቲያን
3. የግሪክ ቤተ ክርስቲያን
4. የግእዝ ናቸው።

የእነዚህ አብያተ ክርስቲያናት ሊቃውንት በብሉይና በሐዲስ ኪዳናት መጻሕፍት ላይ ያዘጋጁት የአንድምታ ትርጓሜ ወደ ግእዝ ተተርጉሞ በምንጭነት ይጠቀሳል። የሊቃውንቱም ስም ይወሳል። የአንዳንዶችም ሊቃውንት ትርጓሜ ከግእዝ ወደ አማርኛ ተተርጉሞ የአማርኛ አንድምታ ሆኖአል። ለምሳሌ የቅዱሳን ቁርባኑና የሐንስ አፈወርቅ መጻሕፍት ቀድሞ የግእዝ በግእዝ አንድምታ ነበሩ። ጊላ ግን መሠረታዊው ዘር በሊቁ ከተተረጎመ በጊላ የሊቁ ትርጓሜ እንደገና በብሔራዊያን ሊቃውንት በአማርኛ ተብራርቶአል። ከላይ የተጠቀሱት አራቱ የግእዝ አንድምታ ምንጮች ከዚህ በታች በዝርዝር ቀርበዋል።

1. የሶርያና የቅብጥ ምንጭ

ሀ/ ትርጓሜ አራት ዘዮሐንስ አፈወርቅ

ይህ ትርጓሜ በስምንቱ ብሔረ አራት ላይ የተሠራ ነው። ግብግቡ ኢብን ጠይብ ከግሪክ ወደ ዐረብኛ መልሶታል። ስለዚህም የኢብን ጠይብ ሥራ ወይም የኢብን ጠይብ ትርጓሜ በመባል ይታወቃል። ከኢብን ጠይብ ሥራ ላይም ወደ ግእዝ ተተርጉሞአል።

ለ/ ትርጓሜ ዳንኤልና ትርጓሜ ደቂቅ ነቢያት፣

ይህ ትርጓሜ በአንኮሊጦስ ዘርምና በጎርጎርዮስ ዘእንዚንያዙ የተዘጋጀ ነው። ወደ ግእዝ ተተርጉሞአል። በውስጡም የተጠቀሱትን ሊቃውንት በስም ያዘክራል።

ሐ/ ትርጓሜ ወንጌል ዘማቴዎስ ከዐረብኛ ወደ ግእዝ የተተረጎመ፣

ይህ ትርጓሜ ወንጌል ሰፊ ሐተታና አብርሃት ያለው ነው። በአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ውስጥ የሚነገረው ገለግና ሐተታ ከዚህ ትርጓሜ ወንጌል የተወሰደ ነው።

ይህ ትርጓሜ ወንጌል፦ የሳዊርስ ዘአንጾኪያን፣ የቁርባኑ ዘእስክንድርያን፣ የአውሳብዮስን፣ የዮሐንስ አፈወርቅን፣ የቲቶስ ዘባስጥራን፣ የኤጲፋንዮስ ዘቆጵሮስን፣ የአቡሊድስ ዘርምን /ቅድመ ተፈልጦ/ የጎርጎርዮስ ዘእንዚንያዙን፣ የቀሌምንጦስ ዘእስክንድርያን፣ የባስልዮስ ዘቂሣርያን፣ የአትናቴዎስንና የዲድሞስ ዘዕውሩን፣ የቴዎፍሎስ ዘእስክንድርያን፣ የጢሞቴዎስ ዘአልቦ ጥሪትን፣ የኢሳይያስ ባሕታዊንና የስምያን ዘዓምድን ትርጓሜ "ይቤ እገሌ" እገሌ እንዲህ አለ እያለ ያካተተና የያዘ ነው።

መ/ የኢብን ጠይብ ትርጓሜ ወንጌላት አርባዕቱ።

ይህ ትርጓሜ የአቡ ፈረጅ ትርጓሜ በመባል ይታወቃል። በዚህ ሰው ላይ ብዙ ክርክር ተነሥቶ ነበር። የክርክሩም ምክንያት በማቴዎስ ወንጌል ምዕራፍ 1 ከቀጥር 18-25 ባለው የግእዝ በግእዝ ትርጓሜው ነው ።

ሠ/ በግብረ ሕማማት ውስጥ የሚገኝ የግእዝ በግእዝ ትርጓሜ፤

በግብረ ሕማማት ውስጥ ከኦሪትና ነቢያት ንባብ በኋላ የተነበበው በግእዝ ተብራርቶ ይገኛል። የትርጓሜው አካሄድም "ይተረጎማል" በሚለው መንገድ ነው። ትርጓሜው በብሔራውያን ሊቃውንት ከተዘጋጀው የኦሪትና የነቢያት ትርጓሜና ከላይ ከተጠቀሱት አራት ምንጮች የተወሰደ ነው። በአሁኑ ጊዜ ግን በግብረ ሕማማት ውስጥ የሚገኘው የግእዝ ትርጓሜ ወደ አማርኛ ተተርጉሞ በ1996 ዓ.ም. ግብረ ሕማማቱ ሲታተም ታትሞአል።

ረ/ ትርጓሜ መልእክታት ጳውሎስ

በዐሥራ አራቱ የጳውሎስ መልእክታት ላይ በግእዝ የተዘጋጀው ትርጓሜ የቅርያቆስን፣ የቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅን፣ የቅዱሳን አትናቴዎስንና የኤፍሬምን ትርጓሜ በብዛት ያካተተ ነው። ከእነዚህም መካከል የቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ የዕብራውያን ትርጓሜ እንደገና በአማርኛ አንድምታ ተዘጋጅቶ በ1923 ዓ.ም. ታትሞአል። የመጀመሪያው ሊቅ በተረጎመው ላይ ሐተታ፣ ታሪክ፣ ምሳሌያትና የተለያዩ ማብራሪያ ተጨምረውበታል። ማስረጃ ጥቅሶችም ተጠቅሰውበታል። (ዮሐንስ አፈወርቅ ድርሳን 1 ገጽ 1-3። ድርሳን 3 ገጽ 48-49 ወዘይመስሎ።)

2. የግሪክ ቤተ ክርስቲያን ምንጭ /የዮናውያን ምንጭ/

ከመለያየት በፊት የነበሩ የምሥራቅ አርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን አበው ሊቃውንት ከተረጎሙት የቅዱሳት መጻሕፍት ትርጓሜ የተመለሰ የግእዝ በግእዝ አንድምታ ትርጓሜ በቤተ ክርስቲያናችን ይገኛል። በአንድ ትርጓሜ ወንጌላት አርባዕቱ መጨረሻ ላይ በተጻፈ አስማተ መምህራን ትርጓሜ ላይ የሚከተለው ይነበባል።

"እሱ እሙንቱ መምህራን ዮናውያን እምቅድመ ተፈልጦ ያዕርፍ እግዚአብሔር ነፍሳቲሆሙ.... እግዚአብሔር ነፍሶቻቸውን ያሳርፍና ከመለያየት በፊት የነበሩ ዮናውያን መምህራን እኒህ ናቸው።" ይልና ትርጓሜያቸው ወደ ግእዝ የተወሰደላቸውን ዮናውያን መምህራን ይዘረዝራል። (ትርጓሜ ወንጌል አርባዕቱ) ትርጓሜያቸው ወደ ግእዝ ተተርጉሞ ከሚጠቀሱ ሊቃውንት አበው ጥቂቶቹን እንመልከት።

ሀ/ ትርጓሜ ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ፤

ይህ አባት በመሐልየ መሐልይ ዘሰሎሞን ላይ የተረጎመው የአንድምታ ትርጓሜ ወደ ግእዝ ተተርጉሞአል። ተርጓሚውም ካልእ ሰላማ ብርሃነ አዜብ ነው። ይህ ትርጓሜ በአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ መነሻ ምንጭ ሲሆን የመሐልየ መሐልይ መሠረታዊ ዘርን ጠንቅቆ የያዘ ነው። በአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ውስጥ የሚገኙ በቅዱስ ያሬድ የዜማ ትምህርት የሌሉ፣ በልማድ ዕብራይስጥ የሚባሉ ነገር ግን ያይደሉ ዘሮች በግእዙ የአንድምታ ትርጓሜ ውስጥ አይገኙምና። (መሐል.2:16-17። 3.10። 4:13። 5:1። 6:1። 6:11። ወዘይመስሎ።)

ለ/ ትርጓሜ ቅዱስ ባስልዮስ ዘቂሳርያ

ቅዱስ ባስልዮስ ከብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በበርካታዎች ላይ ትርጓሜ ሠርቶአል። በተለይ በዘፍጥረት ምዕራፍ 1 ላይ ስለ ስድስቱ ዕለታት ፍጥረታት ያዘጋጀው ትርጓሜ ታዋቂና ዝነኛ ከመሆኑ የተነሣ አብያተ ክርስቲያናት ሁሉ ይጠቀሙበታል። በእኛም ቤተ ክርስቲያን ወደ ግእዝ ተተርጉሞ በአንዳንድ ገጻማት ይገኛል። ስሙም የባስልዮስ አክሲማሮስ በመባል ይታወቃል። በስድስቱ ዕለታት ስለ ተፈጠረው ሥነ ፍጥረት የሚናገር መጽሐፍ ማለት ነው። እንደዚሁም በምሳሌያተ ሰሎሞን ላይ ያዘጋጀው ትርጓሜ በመጽሐፈ ሃይማኖተ አበው ከመጠቀሱ ጋር ለብቻው በግእዝ ተጽፎ ይገኛል። (ሃይ .አበው ምዕ.32 ክፍል 3 ቍጥር 11-18)

ሐ/ ትርጓሜ ዮሐንስ አፈ.ወርቅ

ቅዱስ ዮሐንስ አፈ.ወርቅ በዕብራውያን መልእክት ላይ ከጻፈው ትርጓሜ ሌላ በሌሎች የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ላይም ትርጓሜ ጽፎአል። ለምሳሌ፡- በማቴዎስ ወንጌል፣ በሮሜና በአንደኛ ቆሮንቶስ፣ በኤፌሶንና በፊልሳስ፣ በቄላስይስ፣ በተሰሎንቄ፣ በጢሞቴዎስና በፊልሞና መልእክታት ላይ እንደ እስክንድርያ ቤተ ክርስቲያን የትርጓሜ ዐይነት ሳይሆን እንደ አንጾኪያ ቤተ ክርስቲያን የትርጓሜ ዐይነት አዘጋጅቶአል። የማቴዎስ ወንጌል ትርጓሜው "ትርጓሜ ወንጌል ዘማቴዎስ" በተሰኘ የግእዝ በግእዝ አንድምታ ውስጥ ከሌሎች አባቶች ትርጓሜ ጋር ይገኛል። (ትርጓሜ ወንጌላት ቅዱሳት ዘእምቃላተ ብዙኃን መምህራን ግእዝ በግእዝ) ከላይ በተጠቀሱት መልእክታት ላይ የጻፈው ትርጓሜም "ትርጓሜ ጳውሎስ ግእዝ በግእዝ ውስጥ በየምዕራፉ ተጠቅሶ ይገኛል። እንደ ዕብራውያን መልእክት ትርጓሜው ግን በሙሉ ወደ ግእዝ አልተተረጎመም።

3. የግእዝ ትርጓሜ

የግእዝ ትርጓሜ ማለት በውጭ ሊቃውንት በውጭ ቋንቋ ሳይደረስ መሠረቱ ግእዝ የሆነና በብሔራውያን ሊቃውንት የተዘጋጀ ማለት ነው።

ሀ/ የእምንቱ ብሔረ ኦሪት ትርጓሜ

ቀደም ያሉት ብሔራውያን ሊቃውንት በራሳቸው ተመርሖ ልቡና በቅዱሳት መጻሕፍት ላይ የግእዝ በግእዝ አንድምታ ትርጓሜዎችን አዘጋጅተው ሲያስተምሩ ኖረዋል። ከእነዚህም አንዱ የእምንቱ ብሔረ ኦሪት ትርጓሜና የአንዳንድ አስቸጋሪ ቃላት ማብራሪያ ነው። ይህንም የመሰለ በመጽሐፈ ሕዝቅኤል ላይ የተሠራ ትርጓሜ አለ። (መምህረ ኦሪት ግእዝ በግእዝ)

ለ/ ሁለተኛ የእምንቱ ብሔረ ኦሪት ትርጓሜ።

ይህ ትርጓሜ ኦሪት በግእዝ ተነብቦ በግእዝ የተብራራ ሲሆን ከዐረብኛ እንደ ተተረጎመ በዳሩ የተጻፈ ማስታወሻ አለ። መጽሐፉ ባጠቃላይ የተዘጋጀው ግን በ1603 ዓ.ም. በቄስ አጼ ምህርካ ድንገል እንደሆነ ተገልጦአል። ትርጓሜው ከመጀመሪያው የእምንቱ ብሔረ ኦሪት ትርጓሜ በይዘቱና በምሥጢሩ ይሰፋል። በአንዳንድ የዚህ መጽሐፍ ቅጅ በኢትዮጵያ የሚኖሩ ቤተ አይሁድ ተጠቅመውበታል። ምሥጢረ ሥላሴንና ምሥጢረ ሥጋዌን እንዲሁም ነገረ ማርያምን የሚተረጎመውን ክፍል ፍቀውት ይገኛል።

ሐ/ ትርጓሜ ሕዝቅኤል

አለቃ ኪዳነ ወልድ ክፍሌ ካዘጋጁት ትርጓሜ ሕዝቅኤል ሌላ በብሔራውያን ሊቃውንት ግእዝ በግእዝ የተዘጋጀ ትርጓሜ ሕዝቅኤል አለ። የዚህ ትርጓሜ ማብራሪያ በጣም ዐጭር በመሆኑ "መጽሐፈ ሕዝቅኤል አልተተረጎመም" የሚሉ ብዙዎች ነበሩ። በኋላ ግን አለቃ ኪዳነ ወልድ ግእዝ በግእዝ የተተረጎመውን መሠረት አድርገው፣ ዘርዕንም ከሰብዓ ሊቃናቱ አውጥተው በዕብራይስጡ ለውጠው የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ጽፈዋል። ግእዝ በግእዝ የሆነው የትርጓሜ ሕዝቅኤልም አካሄድ "ዘይቤ በሚለው መንገድ የተሰናዳ ነው።

- ለምሳሌ፡-
- ሕዝ.ምዕ.47:6-12
- "ወሰደኒ ኀበ ድንጋገ ፈለግ" ዘይቤ ጥምቀት፣ ወበድንጋገ ፈለግ ብዙኀን ዕፀው..." ዘይቤ መጻሕፍት። "
- ወይፌውሶ ለማይ" ዘይቤ ጥምቀት ያጠፍኦ ለኀጠአት።
- "ወይመልዑ ዓሣት ውስቴቱ" ዘይቤ መሃይምናን።
- "ወይመጽኡ መስግራን" ዘይቤ ሐዋርያት።

ትርጓሜው፡-

- ወደ ወንዙ ዳር ወሰደኝ ማለት ጥምቀት ነው።

- በወንዙ ዳርም ብዙ እንጨቶች አሉ ማለት መጻሕፍት ናቸው።

- ውሃውንም ይፈውሰው ነበር ማለት ጥምቀት ኅጢአትን ያስተሰርያል ማለት ነው።

- በውስጡም ዓሣዎች ሞልተው ነበር ሲል ምእመናን ናቸው።

- ዓሣ አጥማጆች ይመጡ ነበር ማለት ሐዋርያት ናቸው።

በመጽሐፉ መጨረሻ ላይ የአስቸጋሪ ቃላት መፍቻ አለው። (ትርጓሜ ሕዝቅኤል ግእዝ በግእዝ)

መ/ ትርጓሜ ራእይ ዘዮሐንስ

ይህ ትርጓሜ በብሔራውያን ሊቃውንት ግእዝ በግእዝ የተዘጋጀ ሲሆን ከአማርኛው የአንድምታ ትርጓሜ ይልቅ በጣም የተብራራ ነው። መጽሐፉ በ57 ምቅዋም ተከፍሏል፤ ምቅዋም በዚህ መጽሐፍ እንደ ምዕራፍ ወይም እንደ ክፍል የሚያገለግል ነው።

በዚህ ትርጓሜ መግቢያ ላይ ቅዱስ ሰላማ ከሣቴ በርሃን በግብፅ ጳጳስ ሆኖ ወደ ኢትዮጵያ በተመለሰ ጊዜ የራእዩ የሐንስ መጽሐፍን ይዞ እንደመጣና ወደ ግእዝ እንደተረጎመ ተገልጦአል። መጽሐፉ ቦ እለ ይቤሉ (እንዲህ የሚሉም አሉ) ከማለት በቀር ራእዩ የሐንስን ከተረጎሙ ቀደምት ሊቃውንት አይጠቅስም። ነገር ግን ከሌሎች ቅዱሳት መጻሕፍት ጥቅሶችን ይጠቅሳል። ተርጓሚው ኢትዮጵያዊ ሊቅ እንደመሆኑ ቋንቋንና ፊደልን በሚመለከት ቦታ ላይ ግእዝን ያነሣላል። /ትርጓሜ ራእይ 1:8። 9:11/ የአተረጓጎሙ መንገድም የሚከተለውን ይመስላል።

ራእ.1: 13 እና 16

13. "ርእኩ ሰብዑ መኃትወ ዘወርቅ፤ ወማእከለ መኃትወ ይነብር ወልደ እገለእመሕያው..."

16. "ወውስተ እዴሁ ዘየማን ሰብዓቱ ከዋክብት..."

"ናሁ ተርጎሞ ሎቱ መንፈስ ቅዱስ በዓለ ዝንቱ መጽሐፍ ከመ ሰብዐቱ መኃትወ እሙንቱ አብያተ ክርስቲያናት፤ ወከዋክብትኒ እሙንቱ ኤጲስ ቆጶሳት እለ ሥሉጣን ዲቤሆሙ።"

" ወቦ እለ ይቤሉ መኳንንተ ይአቲ ሀገር። ወነቢሮቱኒ ለወልደ ዕገለ እምሕያው ማእከለ ሰብዓቱ መኃትወ ያጤይቅ ከመ ውእቱ ርእስ ቤተ ክርስቲያን። ወእኒዙቱኒ ከዋክብተ በየማኑ በእንተ ሢመተ እዴሆሙ ሰካህናት ውእቱ፤ ወያሌቡ ከመ እሙንቱ እኑዛን ታሕተ ሥልጣኑ። በከመ ይቤ ነቢይ እስመ ውስተ እዴሁ ኩሉ አጽናፈ ምድር።

"ወቦ እለ ይቤሉ፡- ርእዩ ጥዩቀ በአርኣያ ሰብዐቱ ከዋክብት ዐበይት ዘኮኑ እሙንቱ የአምርዎሙ ቅድመ እስመ ጽሑቃን ጥቀ ለዘከመዝ ግብር። ወእሉ እሙንቱ ከዋክብት ቀዳሚ አጣርድ ካልእ ዙሐል፤ ሣልስ መሸተሪ ራብፅ መረሕ፤ ጎምስ ዝሐራ፤ ሳድስ ፀሐይ ወሳብፅ ወርኅ። ወበእንተ ክብረ ሢመቶሙ ለእሉ ኤጲስ ቆጶሳት መሰሎሙ በዝንቱ አርኣያ።"

ትርጓሜው፡-

13. "ሰባት የወርቅ መቅረዞችን አየሁ፤ በመቅረዞችም መካከል የሰው ልጅ ተቀምጦአል።..."

16. በቀኝ እጁም ሰባቱ ከዋክብት አሉ።"

እነሆ የዚህ መጽሐፍ ባለቤት መንፈስ ቅዱስ ሰባቱ መቅረዞች አብያተ ክርስቲያናት እንደሆኑ ኮከቦችም በእነርሱ ላይ ሥልጣን ያላቸው ኤጲስ ቆጶሳት እንደሆኑ ተረጎመለት።

"የዚያች ሀገር መኳንንት ናቸው ያሉም አሉ። የሰው ልጅም በመቅረዞች ላይ መቀመጡ የቤተ ክርስቲያን

ራስ እንደሆነ ያስረዳል። ኮከቦችንም በቀኝ እጁ መያዙ ስለ ካህናት ሹመት ነው። ነቢይ "የምድር ዳርቻ ሁሉ በእጁ ውስጥ ነው" እንዳለ ከሥልጣኑ በታች እንደሆኑም ያስረዳል። "እንዲህ የሚሉም አሉ። እነርሱ /ኤጲስ ቆጶሳቱ/ ያውቋቸው በነበሩ በሰባቱ ታላላቅ ከዋክብት ምሳሌ በእርግጥ አይቶአል። ሰዎቹ ለእንደዚህ ያለ ሥራ ይተጉ ነበርና። ከዋክብቱም እነዚህ ናቸው። አንደኛው አጣርድ፣ ሁለተኛው ዙሐል፣ ሦስተኛው መሸተራ፣ አራተኛው መረሕ፣ አምስተኛውም ዝሑራ፣ ስድስተኛው ፀሐይ፣ ሰባተኛውም ጨረቃ ነው። ስለ ኤጲስ ቆጶሳቱ የሥልጣን ክብር በዚህ ምሳሌ መሰላቸው።" (ትርጓሜ ራእይ ዘዮሐንስ ግእዝ በግእዝ)

ሠ/ ብሂላ መተርጉም

በመጽሐፈ ግብረ ሕማማት ውስጥ ከኦሪትና ከነቢያት፣ ከመጽሐፈ ኢዮብና ከመጻሕፍተ ሰሎሞን እንዲሁም ከመጽሐፈ ሲራክ ንባብ በኋላ በተነበበው የግእዝ ዘርዕ ላይ የግእዝ በግእዝ አንድምታ ይገኛል። ይህ ትርጓሜ "ይህ መተርጉም ተርጓሚው እንዲህ አለ" ተብሎ ስለ ተጻፈ "ብሂላ መተርጉም" እየተባለ ይጠራል። የተርጓሚው አባባል ማለት ነው። የዚህ ትርጓሜ አዘጋጁ ካልእ ሰላማ መተርጉም መጻሕፍት ሲሆኑ አካሄዱ ከሌላው የግእዝ አንድምታ ትርጓሜ ይለያል። ምሥጢራዊ ብሂሉንና ትንቢታዊ ፍካሬውን ከመግለጥ በቀር ሌላ ታሪካዊ ሐተታ የለውም። ከቅዱሳት መጻሕፍት እንጂ ከሌሎች ሊቃውንትም ትርጓሜ አይጠቅስም። በ ዘይቤ በተባለው የትርጓሜ ግእዝ መንገድም ብዙ ጊዜ አይጠቀምም። ይሁን እንጂ መጨረሻውን መንፈሳዊ ምሥጢረ ትርጓሜ ይገልጻል። በመሆኑም ለአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ከፍተኛ አስተዋፅኦ አለው። (ግብረ ሕማማት ገጽ 204-207 በ1942 ዓ.ም. የታተመ)

የኢትዮጵያ ሊቃውንት ከእነዚህ ከተጠቀሱት የግእዝ አንድምታዎች ሌላ በርካታ የግእዝ አንድምታ ትርጓሜ ሠርተዋል። በተውሶ ብቻ አልኖሩም። እንደዛሬ የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ እንደጸሎት አንድ ወጥ ከመሆኑ በፊት እያንዳንዱ ሊቅ በራሱ ተመርሖ ልቡናና አለብዎተ መንፈስ ቅዱስ የግእዝ አንድምታ ትርጓሜ ያዘጋጅ ነበር እንጂ ሌላው ያሸከማቸውን ተሸክመው የኖሩ አልነበሩም። ከፍተኛ የጎሠሣና የፈጠራ ችሎታም ነበራቸው። ነገር ግን ዛሬ እንደ አላዋቂ የሚያስቁጥር መሆኑን ስለ አላጤኑት ሥራቸውን ሁሉ በሌላ ስም ሰይመውታል።

ክፍል 5

የአንድምታ ትርጓሜ ዕድገትና መተላለፍ ትውፊታዊ ታሪክ

የአንድምታ ትርጓሜ ከተመሠረተባቸው የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ጥቂቶቹ (አምስቱ ብሔረ ኦሪት) ወደ ኢትዮጵያ የገቡት ቅድመ ልደተ ክርስቶስ በዐሥረኛው ምእት ዓመት በቀዳማዊ ምኒልክ ዘመን መንግሥት መጀመሪያና በተከታዩ ዘመን እንደሆነ በትውፊት ይነገራል። በእነዚህም የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ላይ እንደዛሬው የአንድምታ ትርጓሜ ባይሆንም አጫጭር መግለጫና ማብራሪያ ይሰጥ እንደነበር አሁንም ትውፊታዊ ታሪክ ያስረዳል። መግለጫውና ማብራሪያውም ይሰጥ የነበረው ያንጊዜ ወደ ኢትዮጵያ በመጡት የአይሁድ መምህራን እንደሆነ ይነገራል።

ቀጥሎም ከ350 ዓ.ም. ጀምሮ እስከ ስድስተኛው ምእት ዓመት መጀመሪያ አብዛኛው የብሉይ ኪዳንና የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ከዚያም በኋላ በየጊዜው የአበው ሊቃውንት መጻሕፍት ወደ ኢትዮጵያ ገብተዋል። ወደ ግእዝም ተተርጉመዋል። በቅዱስ ፍሬምናጦስ ዘመን ቅዱሳት መጻሕፍት ወደ ግእዝ በተተረጎሙ ጊዜ ገብረ መስቀልና ተክለ ሃይማኖት የተባሉ ብሔራውያን ሊቃውንት በትርጉሙ ሥራ ተሳታፊዎች እንደነበሩ ገድለ አብርሀ ወአጽብሐ ያስረዳል። ከዚህ ዘመን ጀምሮ ከመለያየት በፊት የነበሩ የጋራ ቅዱሳን አባቶች ያዘጋጁአቸው የአንድምታ ትርጓሜዎች ወደ ግእዝ መተርጉም ጀምረዋል።

በትውፊት እንደሚነገረው ከቀዳማዊ ምኒልክ ጀምሮ እስከ ቅዱስ ፍሬምናጦስ ቀዳማዊ ሰላማ ከሣቴ ብርሃን ድረስ ቅዱሳት መጻሕፍትን እያብራሩ ያስተምሩ ከነበሩት መምህራን መካከል ስመ ጥር የሆኑ

መምህራን በገድላትና ድርሳናት ተመዝግበዋል። እነርሱም አዛርያስ፣ ሳዶቅ፣ ሌዊ፣ አርን፣ አልአዛር፣ ሕዝበ ራክይ፣ ይዋሒ፣ አኪን፣ ስምዖን፣ እንበረም ናቸው። ይህ የስም ዝርዝር ከኢትዮጵያ ሊቃነ ካህናት የስም ዝርዝር ጋር ተመሳሳይነት አለው ምናልባት መምህራንና ሊቃነ ካህናቱ የተለያዩ ሳይሆኑ አንድ ሊሆኑ ይችላሉ። በመምህርነት የሚያገለግሉት ሊቃነ ካህናቱ፣ በሊቀ ካህናትነትም የሚያገለግሉ መምህራን ናቸውና። እነዚህ መምህራን ኦሪቶጵክስ ጥያቄዎችን ወደ ንጉሠ ይመጣ ለነበረው ሕዝብ ሲያስተምሩ ኖረዋል። በእንበረም ጊዜ ቅዱስ ፍሬምናጦስ መጣና እንበረምን ክርስቲያን ካህን አድርጎ ሾመው። ቀጥለው የተጠቀሱት የሐዲስ ኪዳን መምህራን ናቸው።

እነዚህም፡-

ይታምር፣ አብዩድ፣ ጌዴዎን፣ ያሬድ፣ ሕዝበ ባርክ፣ ተክለ ቀዕት፣ ዐጽቀ ሌዊ፣ ሐርብ ጎሽ፣ ይግናህ መስቀል፣ ይቅና ዳዊት፣ ዘልዑል፣ ሚናስ፣ አባ ይድላ፣ ሕይወት ብነ በጽዮን፣ በኩረ ጽዮን፣ ሕዝበ ቀድስ፣ ብርሃነ መስቀል፣ ሕይወት ብነ፣ ሴት፣ ወረደ ምሕረት፣ ዘካርያስ፣ ዘርዐ ዮሐንስ፣ ተክለ ሃይማኖት ናቸው። ይህ የስም ዝርዝር ከሊቃነ ካህናቱ የስም ዝርዝር ጋር ተመሳሳይነት ስላለው ምክንያታዊ ሐተታው ከላይ እንደተገለጠው ነው። በመቀጠልም እስከ ዕጩን ቃለ ዐዋዲ ድረስ ያሉትን መምህራን የስም ዝርዝር እናያለን። እነዚህም ፡-

ፊልጶስ፣ ሕዝቅያስ፣ ቴዎድሮስ፣ ዮሐንስ፣ ዮሐንስ ከማ፣ እንድርያስ፣ መርሐ ክርስቶስ፣ ጴጥሮስ፣ እንባቆም፣ ያዕቆብ፣ ማትያስ፣ ዮሐንስ፣ ዘትረ ወንጌል፣ አብርሃም፣ ዘወንጌል፣ ዘሚካኤል፣ በትረ ጊዮርጊስ፣ ዘክርስቶስ የማነ አብ፣ ሕርያቆስ፣ ቃለ ዐዋዲ ናቸው። ይህም ዝርዝር ከደብረ ሊባኖስ ዕጩንዎች ጋር ተመሳሳይነት አለው። ከዚህ በኋላ የመምህራን ስም ከአበወ ምኔት መስመር ይለያል። እስከ ዕጩን ቃለ ዐዋዲ ድረስ የቅዱሳት መጻሕፍት አንድምታ ትርጓሜ ግእዝ በግእዝ ነበረ። ዘመኑ (1674-1698) ምንም እንኳን የአማርኛ ቋንቋ የሕዝብ ቋንቋ የሆነበት ሕዝቡ ግእዝን ከመስማት የራቀቀት ዘመን ቢሆንም መምህራን በቆየው ትውፊት መሠረት ቅዱሳት መጻሕፍትን በግእዝ እያብራሩ ያስተምሩ ነበር።

ክፍል 6

የቅዱሳት መጻሕፍት አንድምታ ትርጓሜ በአማርኛ፣

አማርኛ ከግእዝ ወጥቶ የሕዝብ ቋንቋ ወይም መነጋገሪያ ከሆነበት ጊዜ ጀምሮ ሕዝቡ ግእዝን ከመስማት እየራቀ መጣ። ቅዱስ ፍሬምናጦስ ከሣቴ ብርሃን ሰላማና ተከታዮቻቸው አበው እንዲሁም ብሔራውያን ሊቃውንት በዘመናቸው ለክርስቲያኑ ሕዝብ ያዘጋጁት የብሉይ ኪዳን መጻሕፍትና የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ብሂላዊ ትርጓሜ እንደነበራቸው በግእዝ አንድምታ ክፍል ተገልጦአል። ይህም በግእዝ ተነብቦ በግእዝ የተብራራ ነበር። መምህራን ከእነ አቡነ ሰላማ ተያይዞ የመጣውን፣ በግእዝ የተተረጎመውን ጥንታዊ ትርጓሜ ራሳቸው እንደተማሩት በቤተ ክርስቲያን ለሕዝቡ ያለው ነበር። ነገር ግን ሕዝቡ አማርኛ መነጋገሪያ ከሆነበት ጊዜ ጀምሮ ከግእዝ መራቁን ከአማርኛ በቀር ግእዝን ለመስማት መቸገሩን አልተገነዘቡም ነበር።

ችግሩ በቀዳማዊ (ጳድቄ) ዮሐንስና (1659-1674) በአድያም ሰገድ ኢያሱ (1674-1698) አዝማኝ መንግሥት ጉልቶ ስለታወቀ መፍትሔ ለማግኘት ጥረት ማድረግ ተጀመረ፤ አጼ አድያም ሰገድ ኢያሱ በ1674 ዓ.ም. በነገሡ ጊዜ በዐዋቆች ሊቃውንትና ወደ ቤተ ክርስቲያን ሄዶ የሚነገረውን ትምህርት ሳይለማ በሚመለሰው ሕዝብ መካከል ሰፊ መራራቅ በመኖሩ ከፍተኛ ትኩረት ተደረገበት፤ ለዚህም መፍትሔ እንዲሆን አጼ አድያም ሰገድ ኢያሱ የተገኙበት ጉባኤ ተደርጎ አንድ ውሳኔ ተወሰነ። ውሳኔውም፡-

- በአንድምታ ትርጓሜ ሊነገሩና ሊመሰጠሩ የሚገባቸው መጻሕፍት በአራት መንበር (ጉባኤ) እንዲመደቡ፤
- የጉባኤ መጻሕፍት ሁሉ ንባባቸው በግእዝ ሆኖ ትርጓሜያቸው (ፍካርያቸው) በአማርኛ ገዲሆንና ለሕዝብ እንዲገለጡ፤

- ሊቃውንቱ የጉባኤ መጻሕፍቱን በግእዝ ቢያውቋቸውም አንድ ሊቅ ለአንድ ጉባኤ፣ ሌላውም ሊቅ ለሌላው ጉባኤ እንዲመደብ፣
- አራት ሊቃውንት የአራቱ ጉባኤያት (መናብርት) ባለቤቶች ሆነው ፍካሬያቸውን እንዲያዘጋጁ" የሚል ነበር።

በዚህም መሠረት በአራት መንበር (ጉባኤ) የተመደቡት መጻሕፍት፡-

1. የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት
2. የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት
3. መጻሕፍተ ሊቃውንት (ምስለ አቡሻሕር)
4. መጻሕፍተ መነኮሳት ናቸው።

የእነዚህንም የጉባኤ መጻሕፍት ብሂላዊ የአንድምታ ፍካሬ በአማርኛ ቋንቋ እንዲያዘጋጁ ሊቃነ መናብርትና መፈክራን ሆነው የተመረጡ አራት ሊቃውንት ነበሩ። እነርሱም፡-

1. ዕጩኔ ቃለ ዐዋዲ ለብሉይ ኪዳን መጻሕፍት
2. መምህር ሠርዌ ክርስቶስ ለሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት
3. መምህር ክፍለ ዮሐንስ ለመጻሕፍተ ሊቃውንት
4. ዐቃቤ ሰዓት አብራሃም ለመጽሐፈ መነኮሳት (ማር ይስሐቅ አንቀጽ 5 ገጽ 104 ዐምድ 1) ነበሩ። መሪዎችን መናገር ነው እንጂ ሌሎችም መምህራን ከተጠቀሱት ሊቃውንት ጋር በየወንበሩ ተመድበው በአማርኛ አንድምታ ፍካሬ ሥራ ተሳትፈዋል።

አፄ አድያም ሰገድ ኢያሱም መምህራንና ደቀመዛሙርቱ በሚያስተምሩበትና በሚማሩበት ጊዜ የሚያስፈልጋቸውን መፍቅድ ሁሉ ያደርጉላቸው ነበር። መሳፍንቱና መኪንንቱም በሚያስተዳድሩት ሀገር የንጉሡን አርአያ በመከተል የጉባኤ መምህራንና ደቀመዛሙርት በአዲስ መልክ የተዘጋጀውን የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ እንዲያስተምሩ አደረጉ። ስለዚህም በጉንደር፣ በአክሱም፣ በሳጃም፣ በሸዋ፣ በላስታና በቤተ አምሐራ (አማራ ሳይንት) በሚገኙ ታላላቅ ገዳማትና አድባራት መምህራን ስላስተማሩ የአማርኛ አንድምታ ፍካሬ ሊስፋፋ ችሏል።

የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ አጀማመር ከላይ ለመግለጥ እንደተሞከረው ሕዝቡ በማያስተውለው ግእዝ ይነገር የነበረው የቅዱሳን መጻሕፍት አንድምታ ትምህርት ለሕዝቡ ግልጥ እንዲሆን ለማድረግ መሆኑ የታወቀ ነው። ይሁን እንጂ በሌላ በኩል ደግሞ ችግር ያለበት ሆኖ ይታያል። ምክንያቱም አራቱ ሊቃውንትና ተባባሪዎቻቸው መምህራን ካዘጋጁት የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ በቀር ማንም ሊቅ ሌላ ትርጓሜ አዘጋጅቶ እንዳያስተምር ሆኖአል።

ከዚያ ጊዜ ጀምሮ የመጽሐፍ መምህር ወይም ሊቅ የሚባለው ሁሉ መምህሩ ቃል በቃል የነገሩትን ትርጓሜ በቃል ማጥናትና ያን መልሶ ለሌላው በቃል ማስጠናት እንጂ በራሱ ተመርሖ ልቡና የሚጨምረው የለም። ምሥጢር አመሥጥሮ፣ ማስረጃ ጨምሮ፣ የረዘመውን አሳጥሮ፣ ያጠረውን ዘርዘርና ተንትኖ እንዲያስተምር አይፈቀድለትም። ይህም ሁኔታ የደቀ መዛሙርትን ስፍሐ አክምሮ ያጠባል።

ነገር ግን የቅዱሳን መጻሕፍት በግእዝ ተነብበው በግእዝ ይተረጎሙ በነበረበት ጊዜ እያንዳንዱ ሊቅ የቀደመውን የግእዝ አንድምታ መሠረት በማድረግ በራሱ ግንዛቤ ሌላ የግእዝ ፍካሬ ያዘጋጅ እንደነበረ በአንድ በማቴዎስ ወንጌል ብቻ ላይ በርካታ የተለያዩ የግእዝ አንድምታ ትርጓሜ በየመምህራኑ እንጂ ይገኛል።

የአንድምታ ትርጓሜ አንድ ጊዜ በአንድ ዐይነት መንገድ መወሰኑ እንደ ቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ እንደ ቅዱስ ያጌድና ቅዱስ ጊዮርጊስ ዘሰግላ በሊቅነታቸው አብነት ሆነው የሚጠቀሱ ሊቃውንት በብዛት እንዳይኖሩን አድርጓል። ከዚህም ጋር የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ (በተለይ የብሉይ ኪዳን ትርጓሜ) ዐጭርና በሰፊው ያልተብራራ ሆኖ ይታያል።

በመሆኑም እንደ ቀደሙት አራት ሊቃነ መናብርት ያሉ ሊቃውንት ተሰይመው በቁየው ፍካሬ ላይ አብርሆት ሊያክሉበት ያስፈልጋል።

በአራቱ ጉባኤያት የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ መምህራን ሐረግ

የብ.ኪ.ዳን መም.	የሐ.ኪ.መም.	የመ.ሊ.መም.	የመ.መኪ.መም
ዕጨጌ ቃለ ዐዋዲ	ሠርዌ ክርስቶስ	ክፍለ የሐንሰ	ዐቃቤ ሰዓት አብ ራጃቸስ
አባ ስብሐት ለአብ	ጽጌ ድግግል	ዕጨጌ ሄኖክ	መንፈቆ ወ/ተ/ሃይማኖት
መ.ኤስድሮስ	አባ ያዕቆብ	መ/ኤስድሮስ	መ/መ-ሴ
መ.ገሎዲዎስ	በትረ ክርስቶስ	ዐቃቤ ሰዓት	ክብቴመ/ኤስድሮስ
መ.ገ.ወሰን	አለቃ ጓንጉል	ዘታኔስ ሣህሉ	ገሎዲዎስ
መ.ገ.ተ/ሃይማኖት	መ.ኤስድሮስ	አለቃ ውሂብ	የኖስ
አቶ አደራህ	ሥነ ክርስቶስ	መዝሙር ካሃ	አቶ ተ/ሃይማኖት
አራት ዐይን ጎሹ	ዐቃቤ ሰዓት ክብቴ	አዋጅ ለሜህ
መ.ገብረ ኤልያስ	ወልደ አብ	መ/ሀሊብ
መ.ሰው አገኘሁ	ወልደ ማካኤል	መ/አንግዳ ዘድንጃ	መ/ክሰ ወልድ
መ.ፈላታዎስ	አለቃ ጎሩይ	አለቃ ተስፋ ዘደንገጫ	መደስታ (አብነ አብርሃም)
ዶ/ር አየለ ዓለሙ	ዶ/ር አየለ ዓለሙ	ዶ/ር አየለ ዓለሙ	መ/ርጎሩይ ዘላለጠ
መ/ከት ገ/ሥላሴ ዐወቀ	መ/ከት ገ/ሥላሴ ዐወቀ	መ/ከት ገ/ሥላሴ ዐወቀ	ዶ/ር አየለ ዓለሙ
			መ/ከት ገ/ሥላሴ ዐወቀ

ይህ በአራቱ ጉባኤያት በእያንዳንዱ መስመር የወረደ ሐረግ ትውልድ ነው። በተለይ የፍትሐ ነገሥትና የመጻሕፍተ መነኮሳት መምህራን የትምህርት ሐረግ ትውልድ በየመጽሐፉ መቅድም ስለተጻፈ ከዚያ መረዳት ይቻላል።

ክፍል 7

የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ጥንተ ዘመን

ቀደም ተብሎ እንደተገለጠው የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ የተጀመረው በ17ኛው ምዕተ ዓመት መሆኑ ታውቋል። ከዚህም ጋር የውስጥ ማስረጃዎች የታሪኩን እውነታ ያረጋግጣሉ። በአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ውስጥ የሚነገረው ቋንቋ፣ በስም የተጠቀሱ የነገሥታት ታሪክ፣ የኢትዮጵያ መልክከ ምድርና በስም የተጠቀሱ መምህራን የአንድምታውን ጥንተ ዘመን አካባቢ በማመልከት ረገድ አስተዋፅኦ አላቸው።

ሀ/ ቋንቋ

በአንድምታ ትርጓሜ የሚገኘው የቃላትና የአረፍተ ነገር፣ የስምና (የባለቤት) የግሥ ባጠቃላይ የአገባብ ወይም የሰዋሰው አጠቃቀም ከሃራው አማርኛ ቋንቋ አጠቃቀም የተለየ ሆኖ ይታያል። የአንድምታ ትርጓሜ መምህራኑ ከተለያዩ የኢትዮጵያ ክፍሎች የተሰበሰቡ እንደመሆናቸው የእየአካባቢያቸው የአነጋገር ዘይቤ በትርጓሜው ውስጥ ይገኛል። ለምሳሌ የብሉይ ኪዳን የአንድምታ መምህራን በብዛት በጎጃምና በጎንደር መምህራን ይነገር ስለነበር፣ ጥንታዊው የጎጃምና የጎንደር የአነጋገር ስልት በብሉይ ኪዳን አንድምታ ውስጥ ጎልቶ ይገኛል። ለአብነት ያህል የሚከተለው ተጠቅሶአል።

1. "... ዛሬስ አያ የያዕቆብ ልጆች ጠገቡና የጋለሞታዋ ቤት ወዴት ነው ; እያሉ ይዘራሉ ሆነ ይበሉን ;..." (ማቴ.1:3::)
2. "ያይወልድሽን አባት ያዕቆብን አቡነ ማለትሽ ሐሰትሽ።" (ዮሐ.4:18)
3. "... ከአባታችን ከአብርሃም አንተ ትበልጣለህን; እርስ እንኳ የሞተ..." (ዮሐ.8:52)
4. "... እኛታ ዕውራን;" (ዮሐ.9:51)
5. "... ተአምራትስ ይህታ..." (ዮሐ.6:8)
6. "ቃለ እግዚአብሔር ሳልየከስ እሞታለሁ; ብለህ መሥዋዕት ትሠዋለህ።" (የዳዊት ትርጓሜ መግቢያ)
7. "... ግንባሩን እንደመቱት ውሻ አይግባኝን ወጥቶ ሄደክል።" (ቅዱሳን.ገጽ 351)
8. "... የራስ ዐምዶ የእኅትዎ ልጅ፣ የልጅ ልጅዎም ቢሉ መባክ ጽዮን (ዐሥራተ ጽዮን) ሃይማኖተ አበውን ከዐረብ ወደ ግእዝ መልሶታል። "የራስ ዐምዶ የእኅታቸው ልጅ" በማለት ፈንታ በሌሉበት በቅርብ እንዳሉ ተደርጎ ተነግሮአል።

ከአንድ እስከ ስምንት የተጠቀሱት የአንድምታ ትርጓሜ የአማርኛ አነጋገር ባሁኑ ጊዜ በገጠርም ሆነ በከተማ በጥቅም ላይ እንዳሉ አይታይም። ነገር ግን በአንድምታ ት/ቤት የቀደሙ መምህራን እንዳስቀመጧቸው ይገኛሉ። ዛሬም መምህራኑ ያስተምሩአቸዋል፣ ደቀመዛሙርቱም ይማሯቸዋል። የአማርኛ አንድምታ ይህ ዐይነት ንግግር በነበረበት ዘመን መዘጋጀቱን መረዳት ይቻላል።

ለ/ ነገሥታት

በአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ውስጥ ነገሥታት በብዙ ቦታ ተጠቅሰዋል። ይኸውም በምሳሌነትና በዘመናቸው ስለተፈጸመው ድርጊት ነው። ከተጠቀሱት ነገሥታት መካከል ብዙዎቹ ከ1553ኛው ምዕተ ዓመት ጀምሮ ያሉት ሲሆኑ ከቀደሙት ነገሥታትም በአንጻርና በምሳሌ የተጠቀሱ አሉ። ከእነዚህም ጥቂቶቹ የሚከተሉት ናቸው።

- አብርሃና አጽብሐ (የሮሜ መልእክት) መግቢያ ታሪክ ገጽ11
- ይኩኖ አምላክ (ዮሐንስ አ.ወ.ድ.364 ገጽ ዐምድ 2::)
- አጼ ዘድንግል፣ ርጉም ተክለ ሃይማኖት፣ አጼ ዮስጦስ፣ አጼ ቴዎፍሎስ። (ዮሐ አ.ወ.ተ 110-111 ዓምድ 1) በእነዚህ ነገሥታት በተለይ በአራቱ ነገሥታት ዘመን የአማርኛ አንድምታ ሥራ ተሠርቶ እንደነበረ ይታያል። አብርሃ አጽብሐና ይኩኖ አምላክ ግን እንደ ማስረጃ ሆነው ተጠቅሰዋል።

ሐ/ የኢትዮጵያ ታሪክ

የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ በርካታ የኢትዮጵያን ሕዝብ ታሪክ ያመለክታል። ታሪካቸው በአንድምታ ከተጠቀሰላቸው ሰዎች አንዳንዶች በአንድምታ ትርጓሜ ሥራ ጊዜና በኋላ የነበሩ እንደሆነ ይታወቃል። ምክንያቱም የአማርኛ አንድምታ በጽሑፍ መቅረብ እስከጀመረበት ጊዜ ድረስ ሊቃውንቱ በየጊዜው በትርጓሜያቸው ላይ ማስረጃ ይጨምሩ ነበር። የሚከተሉት ለአብነት ተጠቅሰዋል።

- ቆብ አስጥል ኅይሌ፣ ጥቁር ከብቴ (ዳገ.3:4:: ፍ.ገገ. 581:: ቅዱሴ ገጽ 62::) እነዚህ ሰዎች ሳይሾሙ የተሾሙ በዕውቀታቸው ለሚከበሩ ሰዎች ምሳሌ ሆነው ተጠቅሰዋል።

- ዐቃቤ ሰዓት አብራገዮስ (ማር.ይስ.ገጽ 104) በጻፉት መጽሐፍ ውስጥ ቀድሞ ያልነበረ ቃል በመጨመራቸው ምክንያት "ይህን ቃል የጨመሩ ዐቃቤ ሰዓት አብራገዮስ ናቸው" እየተባሉ ይጠቀሳሉ።
- ቂስ አጼ ምህርካ ድንግል (ማቴ.23:5) በዘፈረ ልብሳቸው ላይ "ኢየሱስ ናዝራዊ" የሚል ጥቅስ ስለጻፉ ተጠቅሰዋል።
- አባ መልአክ ክርስቶስ (ማቴ.25:28) የተማሩትን ያላስተማሩ ገብር ሆካይ በመሆናቸው ተጠቅሰዋል።
- ራስ ወልደ ልዑል (ዮሐ.አ.ወ.ተ264) የባለ መድኃኒትን ትእዛዝ ባለመቀበላቸው ምክንያት የሕይወት ኅልፈት እንደደረሰባቸው የሚጠቀሱ ናቸው። እነዚህና ሌሎችም ሰዎች ሁሉ የነበሩበት ዘመንና የተወለዱበት አካባቢ ባይጠቀስም በጉንደር ዘመን መንግሥት እንደነበረ ግልጥ ነው።

መ/ ኢትዮጵያውያን መምህራን

በአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ውስጥ የአንድምታ መምህራን ሁሉም ባይሆኑ አንዳንዶቹ አልፎ አልፎ ይጠቀሳሉ። የሚጠቀሱበትም ምክንያት በተለመደው አንድምታ ላይ የሰጡት ተጨማሪ አስተያየት "የመምህር እገሌ ትርጓሜ፤ መምህር እገሌ እንዲህ ብለዋል" እየተባለ ስለሚጠቀስላቸው ነው። ብዙ ጊዜ ከሚጠቀሱ ክቡራን ስም መምህራን መካከል ጥቂቶቹ የሚከተሉት ናቸው።

- መምህር ኤስድሮስ ሉቃ.2:26። ዮሐ.5:8።
- ዐቃቤ ሰዓት ከብቴ ሮሜ.9:3።
- ዐቃቤ ሰዓት አበሞ ራእይ 1:3
- መልአክ ገነት ተክለ ሃይማኖት ዮሐ.አ.ወ.ተግ.ገጽ 20፣117-118
- አቶ አደራህ ኢ.ሳ.34:8 "ዮሐ.አፈ.ወ.ድ 93፣ተግሃጽ 117-118።
- አሣዥ ላሜህ ሃይ አበ እለ እስክንድሮስ
- መምህር ክፍለ ጊዮርጊስ ሕዝ.42:4።
- ሰንዱን ዮሐ.አ.ወ.ድ 379
- መምህር ዐምደ ሚካኤል ማቴ.24፣36።
- የሣራት ወልደ ማርያም (እነሌ ጎጃም) ፍ.ነገ.263።

የሌሎችም መምህራን የእነ አብሳይ ትርጓሜ ተጠቅሶአል። ገላ.4:15። የአቦ ባርያ ሃይ አበ ባስልዮስ። ስዲ ጳውሎስ መዝ.9:16። 10.1። 57:4። ቲቶ.1:12። አንክሮጦስ ኢ.ሳ.48.16። ስዲ ጳውሎስ የሚጠቀሰው ለጉብኝት ወደ ሀገራችን የመጣ የውጭ ሀገር ሰው ሲሆን የመዝሙሩ ዳዊትን ዘርዕ ከዕብራይስጡ ለማስተካከል ይሞክርና ከመምህራኑ ጋር ይነጋገር ስለነበር ነው። በዚህ መሠረት ለቀደሙትና ለኋለኞች መምህራን የአንድምታ ትርጓሜ ዕውቅና ተሰጥቷል። (ማቴ.25:31) መምህር ወልደ ሥላሴ የያዕቆብ ዘሥሩግን የሕይወት ታሪክ ከአየሩሳሌም ወደ ሶርያ ሄደው ማምጣታቸው ሁልጊዜ መተረኩም ለሊቃውንቱ የትርጓሜ ሥራ ዕውቅና መስጠት እነርሱንም ለቀጣይ ትውልድ ማስተዋወቅ ነው። ቅዳሴ ዘያዕቆብ ገጽ 433 ዐምድ 1።

ሠ/ የኢትዮጵያ መልክዐ ምድራዊ ጥቅስ

በአንድምታ ትርጓሜ መጻሕፍት ውስጥ ለሚገኙ አንዳንድ ሀገሮች የኢትዮጵያ ቦታዎች የርቀትና የአቀማመጥ፣ የግዛትና የወሰን ምሳሌና ማስረጃ በመሆን ቀርበዋል። የቦታዎች በአንድምታ ውስጥ መጠቀስ የተጠቀሰለትን ቦታ በምሳሌነት የሚያስረዱ ከመሆናቸውም በላይ ተርጓሚዎች ከተጠቀሱት አካባቢ የመጡ መሆናቸውንም ያመለክታል። በተጨማሪም ተርጓሚዎቹ የአንድምታ ትርጓሜን በየት እንደሠሩ፣ በየትም እንዳስተማሩ ይገልጻሉ። አብዛኛዎቹ ተጠቃሾች ቦታዎች በጎንደርና በጎጃም፣ በስሜንና ትግራይ ውስጥ የሚገኙ ናቸው። በአንድምታ ትርጓሜ ውስጥ ከሚጠቀሱ ቦታዎች ጥቂቶች የሚከተሉት ናቸው።

- ጎንደር ኢ.ሳ.39:2። ቅዳሴ ፲፮ 17። ስሜን በጌምድር ማቴ.2:12።
- ጎጃም፣ አሬንጎ፣ ይባባ፣ ዐባይ ሕዝ.26:2። ማቴ.2:12።
- ትግራይ ምሳ.9:12፣ ማቴ.2:12።
- ዝዋ (ጎጃም) አድዋ (ትግራይ) 1ቆሮ.ታራ.፲፮ 173።
- ወሎ ሃይማኖት አበው ዘኢለ እስክንድሮስ
- ሸዋ ኢዮብ 28.1። እናርያ ኢዮብ 16:1።
- ይፋት ኤር.14:3። (በ1996 ዓ.ም. የታተመው የተባለውን ሀገር አይጠቅስም)
- በጎንደር ከተማ የሚገኙ የተለያዩ ቦታዎች ማቴ.1:5። ወዘይ ...
- ወንዞችና ሐይቆች ዳጋ/ ምጽሌ፣ ዝዋይ መቅድመ ራኢይ፣ ሠለስቱ ሐዲሳት ፲፮ 393
- አገው ዮሐ.አ.ወ.ተ፲.22። ጋፋት ዮሐ.አ.ወ.ድ 124 ወዘይመስሎ...

ክፍል 8

የአማርኛ አንድምታ ይዘቶች

የአማርኛ አንድምታ ይዘቶች ሦስት ናቸው፤ እነዚህም፡-

1. የግእዝ ዘርዕ፣
2. ከግእዝ ወደ አማርኛ ትርጓሜ፣
3. አንድምታዊ ሐተታ ናቸው።

(ሀ) የአንድምታ ትርጓሜ የተመሠረተበት የግእዝ ዘርዕ፣

የትርጓሜ ሊቃውንት ከእያንዳንዱ መምህራንቸው በተረከቡት ትውፊት መሠረት ስለ ግእዝ ዘርዕ የየራሳቸው ልዩ አመለካከት አላቸው። እነዚህም ፡-

- የተለያዩ ንባባት፣
- የዳር ማብራርያ፣ /ምልክት/
- አማራጭ ርእስ፣
- የዘርዕ እርማት፣
- ምቅዋም /ጉባኤ፣ ምዕራፍ/ ናቸው።

(ሀ) የተለያዩ ንባባት

የተለያዩ ንባባት የሚባሉት ከመደበኛው ንባብ ወይም ዘርዕ በተጨማሪ የሚጠቀሱ ወይም እንደ ሥርዋጽ የሚገቡ ናቸው። ይህም "እንዲህ ባለው እንዲህ ይላል እየተባለ የሚነገረው ሐተታ ነው። ይህንም ለመግለጥ የሚከተሉት ምሳሌዎች ቀርበዋል።

- "የሴፍስ ፈጋሪ ለማርያም እስመ ጳድቅ ውክቱ ኢፈቀደ ይክሥታ።" "ፈጋሪ" ባለው ዐቃቢ ሃ፣ ተለካኪ ሃ ይላል። (ማቴ.1:19።)
- "አ የሴፍ ወልደ ዳዊት ኢትፍራህ ነሢኦታ ለማርያም..." "ነሢኦታ" ባለው አዕርጎታ አውዕኦታ፣ ዐቂቦታ፣ ተልእኮታ ይላል። (ማቴ.1:20)

- "ወኩሎንኬ ትውልድ እምከብርሃም አስከ ክርስቶስ አርብዓ ወክልኤቱ።" አርብዓ ወክልኤቱ ባለው አርብዓ ወሠለስቱ አርብዓ ወአርባዕቱ፣ አርብዓ ወጎምስቱ ይላል። ይህም ከተባለ በኋላ ቁጥሮች የተጨመሩበት ምክንያት ይብራራል። (ማቴ.1:18)

ይህ ዐይነቱ ሐተታ አንዳንድ ጊዜ የዘርዑን ትክክለኛነት በሌላ ጊዜ ደግሞ ዘርዑ ትክክል አለመሆኑን ለመግለጥ ይነገራል።

ለ. የዳር ማብራርያ /ምልክት/

ይህ ማብራርያ ወይም ምልክት በግእዙ መጽሐፍ ግልጽ፣ እንደዚሁም በመጽሐፉ ሲራክ ላይ የሚደረግ ምልክት ነው። ምልክቱ በአንጻሩ ያለው ዘርዕ ምን እንደሆነ የሚያመለክት ነው። ለምሳሌ በማቴዎስ ወንጌል 5.18 በዳሩ ላይ /በሲራክ/ "ሮ" ወይም "ሎ" ተጽፎ ይገኛል። "ሮ" ወንጌል በመንግሥተ ሮም መሠራትዋን፣ "ሎ" ደግሞ ወንጌል ሉዓላዊት መሆንዋን ያመለክታል። ተጨማሪ መረጃ ኢ.ሳ.6:1፣ 14.28 ላይ ያለውን የዳር ምልክት በጉባኤ ቤት መጽሐፍ መመልከት ይቻላል።

ሐ. አማራጭ ርእስ፣

የአንድምታ ትርጓሜ መጻሕፍት የተለያዩ አማራጭ ርእስ አላቸው። ይህም መጻሕፍቱ አንድ ጊዜ በዕብራይስጡ ርእስ፣ በሌላ ጊዜም በግሪኩ ርእስ መጠራታቸውን ያመለክታል። ለምሳሌ፦

- ቆሐልት (ዕብ) ለመጽሐፈ መክብብ የተሰጠ ርእስ ነው።
- አክሳሳፎስ (ግሪ) የመጽሐፈ ጥበብ ርእስ ነው።
- ድርያሚን (ላቲን) የዜና መዋዕል ርእስ ነው።
- ሕፁባን የዜና መዋዕል ርእስ ነው።

መ. የዘርዕ እርማት፣

ኢትዮጵያውያን የብሉይና የሐዲስ ሊቃውንት የአንድምታ ትርጓሜ የሚያስተምሩባቸውን መጻሕፍት ዘርዕ ያርማሉ። እርማቱንም በግልጽታቸውና ጠርዛቸው ላይ ያስቀምጣሉ። ከዚህም ጋር የግእዙ ዘርዕ ከተነበበ በኋላ ወደ አማርኛ ከመተርጎሙና ምሥጢራዊ ትርጓሜው ከመገለጡ በፊት በግእዙ ዘርዕ ላይ ሰዋስዋዊ ስሕተት ነው የሚሉትን "እንዲህ ሲል ነው" ብለው ያርማሉ። ወይም ትክክል ነው በተባለው ቃል ይተካሉ። ምሳሌ፦

- "ፈቀደ እግዚእ ያግኝሁ ለአዳም ኅዙነ ወትኩዘ ልብ።" ኅዙነ ልብ፣ ወትኩዘ ልብ ሲል ነው። (ኤፍ.2:1)
- "ብእሲ ላዕለ ብእሲ ገብሩ ጎሣሮሙ" ብእሲ ወብእሲ ገብሩ ጎሣሮሙ ሲል ነው። (ሮሜ.1:27) በዚህ ዐይነት ብዙ የዘርዕ እርማት በጉባኤ ቤት መጻሕፍት ሁሉ ጠርዝና ጠርዝ፣ ግልጽና ሐውልት ላይ ተጽፎ ይገኛል።

ሠ. ምቅዋም

ሊቃውንቱ በጉባኤ ቤት ትርጓሜ የሚያስተምሩባቸው የጥንታውያን መጻሕፍት አከፋፈል በክፍልና በምዕራፍ፣ በጉባኤና በምዕራፍ፣ እንዲሁም በምቅዋም ነው። ምቅዋም የምዕራፍ ምትክ ነው። ምዕራፍ ክፍልና ምቅዋም የመጽሐፉ ዘርዕ መክፈያ ሲሆኑ ጉባኤ የትርጓሜ ማረፊያ ነው። ስለሆነም ጉባኤ የተባለው መክፈያ በመተርጎማን መጻሕፍት ብቻ ነው። ጉባኤ ከምዕራፍ ጋር የሚገናኝበት ጊዜ አለ። (ኢ.ሳ.6:1፣ 7:1፣ 10:1፤) ምቅዋም በአሁኑ ጊዜ በብዙ መጻሕፍት ላይ አይገኝም። ሆኖም ለአብነት ያህል በመጽሐፈ ቄርሎስና በዮሐንስ ራኤይ የግእዝ በግእዝ ትርጓሜ ላይ ይገኛል። አንዳንድ ጊዜ ምዕራፍ እንደ ዘርዕ በአንድምታ ይተረጎማል። ለምሳሌ፦

"ኦሪት ዘልደት ምዕራፍ ፴ወ፰፣"

"የኦሪት ዘልደት ሠላሳ ስምንተኛው ምዕራፍ ይህ ነው። በ ምዕራፈ አሐዱ ሠላሳ ወስምንቱ ይላል። ከስምንቱ ብሔረ ኦሪት የአንደኛው የኦሪት ዘልደት ሠላሳ ስምንተኛው ምዕራፍ ይህ ነው።

(የጸሐፊው የኦሪት አንድምታ ምዕ.38.1)

2. ከግእዝ ወደ አማርኛ ትርጓሜ /መተርጎም/

በመጀመሪያ የግእዙ ዘርዕ በግእዝ ይነበባል። በመቀጠልም ከአማራጭ ትርጓሜ ጋር ወደ አማርኛ በነጠላ እንደ ግእዙ ሰዋስው ይተረጎማል።

ለምሳሌ፡- "ወተወለደ እግዚእ ኢየሱስ መጽኑ ሰብአ ሰገል፤ ጌታ ኢየሱስ በተወለደ ጊዜ፣ ተወልዶ ሳለ፣ ከተወለደ በኋላ ሰብአ ሰገል መጡ።" (ማቴ.2:1) በአጠቃላይ በአንድምታ ትርጓሜ ትምህርት ጊዜ የአንድ መጽሐፍ ዘርፍ በሁለት ቋንቋዎች በግልጽና በአማርኛ ይነበባል። አንዳንድ ሊቃውንት ከዚህ ለመራቅ ከግልጽ ንባብ በኋላ ቀጥታ ወደ ምሥጢራዊው ትርጓሜ ይሻገራሉ። ለምሳሌ፡- ኢ.ሳ.1:9። 24.1። ሚክ.4:6-7 ወዘይ

3. አንድምታዊ ሐተታ

ከሦስቱ የአማርኛ አንድምታ ይዘቶች ዋናው ይህ ሦስተኛው ነው። ይህም ምሥጢርን፣ ሐተታን፣ ታሪክን፣ ጥቅስንና ሌላውን ሁሉ ያካትታል። የአንድምታው ሐተታ ብዙ ጊዜ "ይህስ እንደምን ነው? ቢሉ፣ ለምን እንዲህ አለ? ቢሉ በሚል የጥያቄ መንገድ ይቀረጻል። መልስም ይሰጣል። አንዳንድ ጊዜ የአንድምታው ሐተታ "ግድፈተ ጸሓፊ ነው" በሚል መልስ ይደመደማል። ለአብነት ያህል የሚከተለውን መመልከት ይቻላል። ኤር.52:23። ማቴ.1:8 እና 17። ነገር ግን ግድፈተ ጸሓፊ ነው ሲባል በመጀመሪያ በመንፈስ ቅዱስ ተመርተው የጻፉ ነቢዩ ኤርምያስና ሐዋርያው ቅዱስ ማቴዎስ ግድፈት አድርገዋል ማለት አይደለም። ምንክልባት የገልጧል። ግድፈት ሊሆን ይችላል። በመሆኑም ሊቃውንቱ ከገልጧል የተገደሉ ነው የሚሉትን ቃል ይጽፏታል፣ ያነቡታል፣ ይተረጎሙታልም።

ክፍል 9

የአንድምታ ትርጓሜ ት/ቤቶች

በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ሁለት ዐይነት የአንድምታ ትርጓሜ ትምህርት ቤቶች መኖራቸው ይታወቃል። እነዚህም ፡-

- 1ኛ/ ላይ ቤት
- 2ኛ/ ታች ቤት ናቸው።

እነዚህ ሁለት ዐይነት ትምህርት ቤቶች በአንድ ጊዜ የተቋቋሙ ሳይሆኑ በተለያዩ ጊዜ የተቋቋሙ ናቸው። መጀመሪያው የላይ ቤት አንድምታ በመባል የሚታወቀው ትርጓሜ የሚነገርበት ትምህርት ቤት ነው። ከጊዜ በኋላ ደግሞ የታች ቤት አንድምታ የተባለው ትርጓሜ የሚሰጥበት ትምህርት ቤት ተቋቁሞአል። በትውፊት እንደሚነገረው የታች ቤት አንድምታ ትርጓሜ የተዘጋጀው በመምህር አራት ዐይን ኤስድሮስ (1716 ዓ.ም.) መሆኑ ታውቋል። መምህር ኤስድሮስ ከብዙኃን መምህራን የተማሩ ከመሆናቸውም በላይ በየገዳማቱ በተለይም በጣና ደሴቶች በሚገኙ ገዳማት እየተዘዋወሩ ሦስት መቶ መጻሕፍትን አንብበው (አስነብበው) የቅዱሳት አምላካውያት መጻሕፍትንና የሊቃውንትን መጻሕፍት ትርጓሜ በሚገባ ካደላደሉ በኋላ በጎንደር ልደታ ለማርያም ሰፊ ጉባኤ ዘረጉ። ያንጊዜም ብዙኃን ደቀመዛሙርትን እኩጌታው ገላውዴዎስንና ሥነ ክርስቶስን፣ ሌሎችንም አስተማሩ።

መምህር ኤስድሮስም የመጻሕፍትን አንድምታ ትርጓሜ ካሻሻሉ በኋላ የተሻሻለውን የትርጓሜ መንገድ እንዲያጠኑ ደቀመዛሙርቶቻቸውን ቢጠይቁቸው ብዙኃኑ ፈቃደኞች ሲሆኑ ጌታ ዮናስ የተባሉት ደቀ መዝሙራቸውና ሌሎች ግን "ንሕነስ ኢተወለድነ እምዝሙት፡- እኛስ ከዝሙት አልተወለድንም" ማለት እርስዎ ልዩ ትርጓሜ ከመጨመርዎ በፊት አስተምረውናል በማለት በመምህር ኤስድሮስ ተሻሻለ የተባለውን የአንድምታ ትርጓሜ ለመማር ፈቃደኛ ሳይሆኑ ቀርተዋል። በዚህም ምክንያት በመምህር ኤስድሮስ የተሻሻለው አዲሱ ትርጓሜ "የታች ቤት ትርጓሜ" ሲባል ከእርሳቸው በፊት የነበረውና እነ ጌታ ዮናስ በቀጣይነት ያስተማሩት ጥንታዊው ትርጓሜ የላይ ቤት ትርጓሜ እየተባለ መጠራት ጀመረ። የሁለቱ ትምህርት ቤቶች አመሠራረት ምክንያትም ይህ ነው። የታች ቤት አንድምታ ትርጓሜ ትምህርት በብዛት የሚነገረው በጎንደር ነው። የላይ ቤት አንድምታ ትርጓሜ ደግሞ በጎጃም በስፋት ሲነገር ኖሯል። አሁንም ይነገራል። ይሁን እንጂ ዛሬ በጎጃም የሚነገር የላይ ቤት አንድምታ ብቻ ሳይሆን ሁለቱም የላይ ቤትና የታች ቤት አንድምታ ትርጓሜዎች ይነገራሉ።

ከመምህር ኤስድሮስ በኋላ በታች ቤት አንድምታ ትርጓሜ ላይ እንደገና አንዳንድ መሻሻል ተደርጓል። ይህንም ያደረጉ አለቃ ወልደ አብ የተባሉት ሊቅ ናቸው። አለቃ ወልደ አብ በትውልዳቸው የሸዋ ሰው ናቸው። አለቃ ወልደ አብ 600 መጻሕፍትን ካነበቡ በኋላ በመምህር ኤስድሮስ በተሻሻለው ትርጓሜ ላይ አዳዲስ የራሳቸውን አስተያየት ጨምረው በስፋት ስላስተማሩ "የትርጓሜ አባት" እየተባሉ ይጠራሉ።

በመሆኑም በታች ቤት አንድምታ ትምህርት ቤት ታዋቂና ስመ ጥር በክብር ተጠቃሽም ሊቅ ናቸው። በላይ ቤትና በታች ቤት የአንድምታ ትርጓሜ መካከል ያለው ልዩነት የአብርሃትና የሐተታ ማብዛትና ማሳጠር፣ ታሪክና ምሳሌን በብዛት በማቅረብና በማሳነስ እንዲሁም በቋንቋ አጠቃቀም እንደሆነ ይታያል። ለምሳሌ በአራቱ ወንጌላት የአንድምታ ትርጓሜ መግቢያ ላይ የሚነገር ረዥም ሐተታ አለ። በሐተታው ውስጥ "ጌታ የወንጌል ጸሐፊዎችን ከፍ ብሎ አምስት፣ ዝቅ ብሎም ሦስት ለምን አላደረጋቸውም? ለምን አራት አደረጋቸው?" ተብሎ ከተጠየቀ በኋላ በታች ቤት መምህራን ዘንድ አራትነት ያላቸው ዐሥራ አራት ነገሮች ለጥያቄው መልስ ሆነው ተሰጥተዋል። የላይ ቤት መምህራን ግን በታች ቤት መምህራን የሚቀርበውን ይህን ሁሉ የአራት ቁጥር ምሳሌያዊ ሐተታ አይጠቀሙበትም። ከዚህም የተነሳ የታች ቤቱ መምህር አራት የሆኑ ነገሮችን ሁሉ በምሳሌነት ሲጠቀሙ የሰሙት የላይ ቤቱ መምህር ባለቤታቸውን ጠርተው "እነዚያን አራት አሞሌ ጨዎች የታች ቤት መምህራን እንዳይወስዱብኝ ደብቂልኝ" አሉ ይባላል።

በዚህ መሠረት ብዙ ጊዜ የላይ ቤት አንድምታ ትርጓሜ እንደሚረዝም ቢነገርም አንዳንድ ጊዜ ደግሞ የታች ቤቱ ትርጓሜ ይረዝማል፣ የላይ ቤቱም ያጥራል።

ከዚህም ሌላ የታች ቤት መምህራን ለአንዳንድ ተአምራት ምሳሌያዊ ትርጓሜን ሲሰጡ የላይ ቤት መምህራን ከዚህ ነጻ ናቸው። (ማቴ.8:14-16) ታሪክና ሐተታን በተመለከተም በውዳሴ ማርያም 3፣2 እና 10፣7:6 እና 8 ወዘተ ያለው ረዥም ሐተታ በሁለቱ ትምህርት ቤቶች ያለውን ልዩነት አገልግቶ ያሳያል።

በላይ ቤት የትርጓሜ ሐተታ መብዛት ምክንያት ነገሩን ግልጥ ለማድረግ እንደሆነ ከይዘቱ መረዳት ይቻላል። ለምሳሌ የሚከተሉት ጥቂት ሐተታዎች በንጽጽር ቀርበዋል።

	የላይ ቤት አንድምታ		የታች ቤት አንድምታ
1	"...ሐዋርያት መንፈስ ቅዱስን ተቀብለው ከብልየት ታደሱ፣ በአእምሮ ጎለመሱ። ብልየት ድንቁርና ነው፣ አንድ ቋንቋ ብቻ መናገር ነው፣ መታደስ ዕውቀት ነው፣ በሰባ ሁለት ቋንቋዎች መናገር ነው።" (የትርጓሜ ወንጌል መግቢያ ታሪክ)	1	"...ሐዋርያት መንፈስ ቅዱስን ተቀብለው ከብልየት ታደሱ፣ በአእምሮ ጎለመሱ፣ ምሥጢር ተረጎሙ፣ አንድ ቋንቋ ይናገሩ የነበሩ ሰባ አንድ ቋንቋ ተጨመረላቸው። (የትርጓሜ ወንጌል መግቢያ ታሪክ)
2	"...እግዚአብሔር ቅድመ ዓለም በልብ የመከረውን፣ ድኅረ ዓለም በነቢያት ያናገረውን ለመፈጸም ሥጋ ሆነ። (የትርጓሜ ወንጌል መግቢያ ታሪክ)	2	"...እግዚአብሔር ቅድመ ዓለም በልብ የመከረውን፣ በነቢያት ያናገረውን ለመፈጸም ሥጋ ሆነ።" (የትርጓሜ ወንጌል መግቢያ ታሪክ)
3	"መልአኩ ገብርኤል ... በስድስተኛው ወር ተላከ... ስለምን በስድስተኛው ወር ተላከ? ቢሉ። በስድስተኛው ቀን የተፈጠረ አዳም በድሎ ነበርና እርሱን ለማዳን ወልድ እንደመጣ ለማጠየቅ ነው። ስለምን በዚያ ወራት ተላከ? ቢሉ በዚያ ወራት የተፈጠረ ፍጥረት በዚያ ወራት በተፈጠረ አዳም በደል ምክንያት ተጎድቶ ነበርና እርሱን ለማዳን ወልድ እንደመጣ ለማጠየቅ ነው። አንድም በስድስተኛው ሺህ ተላከ። ጌታ ሰው መሆኑ ስድስተኛው ሺህ ሲጀመር ነውና።... ስለምን ገብርኤል ተላከ? ቢሉ መላክ የለመደ ነውና ወደ ዘካርያስና ወደ ኤልሳቤጥ የተላከ እርሱ ነውና። ገብርኤል ማለት አምላክ ወሳብእ ማለት ነው።... አምላክ ሰው፣ ሰውም አምላክ የሚሆንበት ጊዜ ደረሰ ለማለት ነው። (የላይ ቤት የሉቃስ ወንጌል ትርጓሜ)	3	"ኤልሳቤጥ በፀነሰች በስድስተኛው ወር ገብርኤል የሚባል መልአክ ከእግዚአብሔር ታዝዞ መጣ። ሳድስ ወርን ጌታ በስድስተኛው ወር ሰው መሆኑን ያሳያል። እንኳን በወር በዕለት ይመስለዋል። (የታች ቤት የሉቃስ ወንጌል ትርጓሜ) በላይ ቤትና በታች ቤት ይህን ይህን የመሰለ ልዩነት ያለ ከመሆኑ የተነሳ የታች ቤት መምህራን የላይ ቤቱን አንድምታ ትርጓሜ እንደ ምንጭና ማስረጃ አድርገው ሲጠቅሱ የላይ ቤት መምህራን ግን ከመተችት በቀር የታች ቤት ትርጓሜን አይጠቅሱም። (መቅደመ ወንጌል 1916 ዓ.ም. ገጽ 12 ዐምድ 2፣ እንዲሁም ገጽ 17 ዐምድ 2።)

የላይ ቤት አንድምታ ትርጓሜ መምህራን፤

የአንድምታ ትርጓሜ የላይ ቤትና የታች ቤት ትርጓሜ ተብሎ ከተከፈለ በኋላ መምህራን የላይ ቤትና የታች ቤት መምህራን እየተባሉ መጠራት ጀምረዋል። በመሠረቱ ከኤስድሮስ በፊት የነበሩት መምህራን ሁሉ የአንድ ዐይነት ትርጓሜ መምህራን ነበሩ። የመምህር አስድሮስን ተጨማሪ አንዳንድ ጊዜም ተቀናሽ ትርጓሜን የተቀበሉ መምህራን የታች ቤት ትርጓሜ መምህራን ሲባሉ ያልተቀበሉት ደግሞ የላይ ቤት ትርጓሜ መምህራን መባላቸው ቀደም ተብሎ ተገልጦአል።

ከላይ ቤት መምህራን ጥቂቶች በመልአክ ብርሃን አድማሱ ጀንበሬ ባልታተመ ማስታወሻ መጽሐፍ ላይ ስለተገኙ እንደሚከተለው ተጽፈዋል።

"በቃላቸው እውነተኛች የሆኑ አባቶቻችን እንደነገሩን የመንፈሳውያን አባቶች መምህራን ትውልድን እንጽፋለን።

"ክቡር አባታችን ሠርጸ ድንግል ዘየሣራት ወደ ዐዋቂዎች ሊቃውንት ወደ ግብፅ ሀገር ወርዶ ስምንት ዓመት ተቀመጠ። ዐሥራ ሁለት ዓመት ተቀመጠ የሚሉም አሉ። በዚያም የቅዱሳት መጻሕፍት ትርጓሜን ተምሮ ወደ ሀገሩ ተመለሰ። በትምህርትም ብዙኃን መምህራንን ወለደ።

"ከእነርሱም መካከል የሣራቱዎች /የሣራት ሰዎች/ አባ መቃርስ፣ አባ ትርሲትና ተክለ ማገበር የተባለው የእነቆይ ሰው ገላውዴዎስ፣ አባ ጳውሊ፣ ሠርጸ ከኒሳ የተባለው አባ ዝክሪና ድባይ ናቸው። እነዚህም ስምቻቸውን የምናውቃቸው ናቸው።

"አባ ትርሲትም በብሉይ ኪዳን ትርጓሜ አምኗ ጊዮርጊስ ዘየሣራትን፣ በትምህርት ወለደ። አምኗ ጊዮርጊስም ተዝካሮን ወለደ፣ ተዝካሮም የአንባ ማርያሙን አቤቶ ጸጋ ክርስቶስንና የዲማውን አባ መዝሙረ ድንግልን ወለዳቸው።

"አቤቶ ጸጋ ክርስቶስም አቤቶ ዘኢየሱስን ወለደ። አቤቶ ዘኢየሱስም የደብሳነን ዘወልደ ማርያምን ወለደ።

"አባ መዝሙረ ድንግል ዐቃቤ ሰዓት አበሞን ወለደ፣ ዐቃቤ ሰዓት አበሞም የወይናሙን አባ አብራንዮስንና የጎንጁን አባ አካለ መስቀልን ወለደ። ዳግመኛም በትምህርት ጸጋ ከአቤቶ ዘኢየሱስ ተወለደ።

"አባ አካለ መስቀልም የጎንጁን አባ ዘማርያምን ወለደ። የወይናሙ አባ አብራንዮስም ሠናዩ ጥበብ አቤቶ አቤሴሎሞን ወለደ። እነዚህ ሁሉ የብሉይ ኪዳን መምህራን ናቸው።

"አባ ዝክሪ በሐዲስ ኪዳን ትምህርት የጽላሎውን አባ መዝገበ ሥላሴን ወለደ። አባ መዝገበ ሥላሴም የጎንጁን አባ ዲዮስቆሮስን ወለደ። አባ ዲዮስቆሮስም የየሣራቱን አባ እስጢፋኖስን፣ የጎንጁን መምህር አባ ዐምደ ሃይማኖትን፣ አባ ጸጋ ክርስቶስን፣ የቆማውን አባ የማነ አብንና የቤገምድሩን ሐዋርያ መስቀልን ወለዳቸው።

"አባ ሐዋርያ መስቀልም አቤቶሁን ደመ ክርስቶስን ወለደ። አቤቶሁን ደመ ክርስቶስም አቤቶ ሚካኤልን ወለደ። አቤቶ ሚካኤልም ዐቃቤ ሰዓት አፈ ክርስቶስን፣ የድርድራውን ወልደ ዮናንና የአረሁናውን አባ ቆዝሞስን ወለዳቸው አባ ቆዝሞስም ካልእ ቆዝሞስንና አቤቶ ሚካኤልን ወለዳቸው። እነዚህም የሐዲስ ኪዳን መምህራን ናቸው።"

የትምህርታቸው ጸጋ ከእኛ ጋር ይኑር አሜን።

(ያልተተመ የክቡር መልአክ ብርሃን አድማሱ ጀንበሬ መዝገብ)

ከእነዚህም ሌላ ስሙጥር የነበሩት የብሉይ ኪዳን አንድምታ መምህራን እነ ጌታ ገላውዴወስ፣ መልአክ ገነት ወሰን፣ መልአክ ገነት ተክለ ሃይማኖት፣ አቶ አደራህ፣ አራት ዐይና ጎሹ፣ መምህር ገብረ ኤልያስ፣ መምህር ሰው አገኘሁ፣ መምህር ፊላታዎስ፣ መምህር ጌታሁን (ትልቁ) የላይ ቤት የብሉይ ኪዳን አንድምታን ከታች ቤቱ የብሉይ አንድምታ ጋር በማገጸጸር ያስተምሩ እንደነበር ይተረክላቸዋል። እኒህ ሊቃውንት የላይ ቤቱ አባባል እንዳይቀር "የላይ ቤት አብነት ወይም የላይ ቤት አማርኛ ወይም የላይ ቤት ትርጓሜ እንዲህ ይላል በማለት ያብራሩ ነበር ተብሎ ይነገርላቸዋል። የታች ቤት መምህራንም የራሳቸውን ቤት ትርጓሜ ከጨረሱ በኋላ የላይ ቤቱን አባባል ለመስማት ወደ ላይ ቤት መምህራን ይሄዱ ነበር። ከዚህም የተነሣ እስካሁን ድረስ የላይ ቤት ትርጓሜ በታች ቤት መምህራን መጠቀሱ አልቀረም።

ክፍል 10

የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ምንጮች

መምህር ኤስድሮስ በደሴተ ጣና ከሚገኙ መጻሕፍት ሦስት መቶ መጻሕፍትን አንብበውና ጥናት አድርገው ከዚያ በፊት ያስተምሩት በነበረው የአንድምታ ትርጓሜ ላይ ማሻሻልና ተጨማሪ ማብራራት እንዳደረጉ በትውፊት ይነገራል። ከዚህም ጋር "መምህር ኤስድሮስ እንዲህ ብለዋል።" እየተባለ የሊቁ ተጨማሪ አብርሃም ይጠቀሳል። (ዮሐ.5:8) እንደዚሁም አለቃ ወልደ አብ ከመምህራቸው ከመምህር ኤስድሮስ በላይ ስድስት መቶ መጻሕፍትን በማንበብ የአማርኛ አንድምታን ፍካሬ ማቃናታቸው አሁንም በጉባኤ ቤት ይተረካል። እነዚህ ሁለት ታላላቅ ሊቃውንት ያነበባቸው መጻሕፍት ምን ዐይነት በማንና መቼ የተደረሱ፣ ከምን ቋንቋ የተተረጎሙ መጻሕፍት እንደሆኑ ባይጠቀስም ለአንድምታ ትርጓሜ የሚጠቅሙ መሆናቸው ግልጥ ነው። በተለይ አለቃ ወልደ አብ ዐረብኛ ቋንቋ ያውቁ እንደነበረ ስለሚነገርላቸው የእስክንድርያና የአንጾኪያ አብያተ ክርስቲያናት ሊቃውንት በዐረብኛ የጻፉአቸውንና ግብጻውያን የኢትዮጵያ ጳጳሳት ያመጡአቸውን የትርጓሜ መጻሕፍት ማንበባቸው የማይቀር ነው። ይህም እውነት በአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ውስጥ "በዐረብ እንዲህ ይላል" እየተባለ የሚጠቀሰው ባህላ ትርጓሜ የአለቃ ወልደ አብ ሥራ መሆኑ ይነገራል። (ማቴ.1:3፣ 17:9። ዮሐ.1:41 እና 42። ራእ.9:11 የአራቱ ወንጌላት መግቢያ ታሪክ 1988 ዓ.ም.ገጽ 52.)

ብዙ ጊዜ "....." እንዲል በማለት በብሉይና በሐዲስ ኪዳናት አንድምታ ትርጓሜ ውስጥ ያለ ባለቤት የሚጠቀሱ ጥቅሶች ሁሉ መምህር ኤስድሮስና አለቃ ወልደ አብ፣ ሌሎችም ተከታዮቻቸው ሊቃውንት መጻሕፍትን አንብበውና ጥናት አድርገው ያስቀመጡአቸው ናቸው። ሊቃውንቱ የትርጓሜ ምንጮች የሚገኙበትን ቦታ አለመጥቀሳቸው የደቀመዛሙርት የመጠየቅና የመመራመር ፍላጎት እንዲሰፋ ለማድረግና ተመራምረው ይድረሱበት ለማለት እንደሆነ የትርጓሜ መምህራን ራሳቸው ይናገራሉ። በሌላም በኩል ራሳቸው መምህራኑ ብቻ ተጠያቂ እንዲሆኑ ፈልገው የትርጓሜ ምንጮችን እንደማይናገሩ ሐሜት አለ። ይሁን እንጂ ከጊዜ በኋላ አንዳንድ ዐይናማ ሊቃውንት የትርጓሜ ምንጮችን ለደቀ መዛሙርታቸው በቃል መናገር፣ በጽሑፍም ማስፈር ጀምረዋል። ከዚህም የተነሣ በአሁኑ ጊዜ የትርጓሜ ምንጮች እየታወቁና እየተለመዱ መጥተዋል።

በስም የተጠቀሱትና ያልተጠቀሱት ምንጮችን በዚህ ጽሑፍ ለመግለጥ ተሞክርክላል። ከአንድምታ ትርጓሜ ስብስብ ውጭ በስም በተጠቀሱ ምንጮች ላይ ብዙ ጊዜ የአማርኛ ሐተታ ይቀርባል። የግእዝ ዘርፎችም የቃላት ትርጓሜን ለማብራራት ወይም የተለያዩ ዘርፎችን (ንባቦችን) ለመግለጥ ይገባሉ። (ዮሐዋ .1:2፣ 7:9፣ ሮሜ.1:25) እንደዚሁም ለአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ የሚጠቀሱ የተለመዱ ጥቅሶች አሉ። (ዳን.2.46። ቅዳሴ 272፣275)

ሀ. የግእዝ በግእዝ ትርጓሜ ማስረጃ (ምንጭ)

ቀደም ተብሎ እንደተገለጠው የግእዝ በግእዝ አንድምታ ትርጓሜ ለአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ አቀራረጽ እጅግ ጠቅሞአል። ከሌሎች የትርጓሜ ምንጮች ሁሉ የዚህ ምንጭነት የበለጠ ሆኖ ይታያል። ለምሳሌ የማቴዎስ ወንጌል 2.3 አንድምታ ትርጓሜ ሰብአ ሰገል 12 ነገሥታት ነበሩ በሚለው የግእዝ በግእዝ ትርጓሜ ወንጌልና ሦስት ናቸው በሚለው ተአምረ ኢየሱስ መካከል ያለውን ግልጥ የሆነ ልዩነት

ይጠቅስና መፍትሔ ሲሰጥ ዐሥራ ሁለት ሆነው ከወጡ በኋላ ዘጠኙ ወደ ቤቴልሔም ሳይደርሱ ተመልሰዋል በማለት የትርጓሜ ወንጌልን ዐሳብ ያጸናል። የግእዝ በግእዝ ትርጓሜ ኦሪትም ዛሬ የብሉይ ኪዳን ትርጓሜ መምህራን ለሚተረጉሙት የኦሪት አንድምታ ትርጓሜ ምንጭነቱ የታወቀ ነው። ኦሪት ዘፍጥረት 1.3 ላይ "ወመንፈስ እግዚአብሔር ይጸልል መልዕልተ ማይ" ተብሎ ከተነበበ በኋላ የሚቀጥለው ትርጓሜ ይሰጣል። "ይህንም መሻፍቃን የተባለው ሊቅ ለውሆች ሕይወት የሚሰጥ፣ ውሆችን የሚያነጻ ነፋስ ነው ብሎ ተርጉሞታል።"

ትርጓሜ ኦሪትም "በጥምቀት ጊዜ የሚሰጠው የመንፈስ ቅዱስ ምሳሌ ነው።" ይላል። ሳዊሮስም " ደመ ድንግልናን ከአመቤታችን የክፈለ የመንፈስ ቅዱስ ምሳሌ ነው" ይላል። ባስልዮስም "እንደ ኤርምያስና ዮሐንስ ላሉት በማንኛውም የሚሰጥ የመንፈስ ቅዱስ ምሳሌ ነው ብሏል" እየተባለ ለሚታተው የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ሁሉ ምንጭ ግእዝ በግእዝ የኦሪት ትርጓሜ ነው።

ሌሎችም ትርጓሜ ወንጌልንና ትርጓሜ ኦሪትን የሚያሳዩ ግልጽ ጥቅሶች በብሉይና ሐዲስ ኪዳናት እንዲሁም በሊቃውንት መጻሕፍት አንድምታ ትርጓሜ ውስጥ አሉ። (ዮሐ.13.15። ፍ.ነ 163፣ ዘዳግ .32:8። ዘፍ.37.34።)

በማቴዎስ ወንጌል 1.16 ላይ "ክልኤቱ ሊቃውንት አመሩ ፈቃደ ዮሴፍ ወሠለስቱ ሊቃውንት አመሩ ፈቃደ ሥላሴ" በመባል ሁለቱ ሊቃውንት የዮሴፍን ፈቃድ አመለከቱ፤ ሦስቱ ሊቃውንት ደግሞ የሥላሴን ፈቃድ አመለከቱ" ተብሎ ያለ ስም የተጠቀሱትን አምስት ሊቃውንት መተርጉማት ስማቸውን ገልጠው ይናገራሉ። "ሁለት ሊቃውንት የተባሉ ያዕቆብ ዘሥሩግና ሳዊሮስ ዘአንጾኪያ ናቸው። ሦስቱ ሊቃውንትም ጎርጎርዮስ ዘኩሲስ፣ አትናቴዎስና ያዕቆብ ዘርሃ ናቸው" ይላሉ። መተርጉማት የሊቃውንቱን የስም ዝርዝር የወሰዱት ከግእዝ ትርጓሜ ወንጌል ነው።

ይህን የመሰለ ያለ ስም ወይም ስም ሳይጠቀስ የተወሰደ ትርጓሜ ወንጌልም በየክፍለ ትርጓሜው በብዙ ቦታዎች ይገኛል። ለምሳሌ:-

- የሰብአ ሰገል ብዛት ማቴ.2:3፣
- አብርሃም ሶርያዊ ማቴ.17:19፣
- ትርጓሜ ቤተልሔም ማቴ.2:1፣
- ትውልደ አራዊተ ምድር ማቴ.3:7፣
- ሐተታ ዐቀብተ መቃብር ማቴ.28:15 ወዘይመስሎ።

ለ. ሃይማኖታዊ ታሪክ፣ (ተአምር፣ ገድልና ዜና ቅዱሳን ገዳማዊ ታሪክ)

ብሔራውያን ሊቃውንት የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜን በአዘጋጁ ጊዜ ብዙ ምንጮችን መጠቀማቸው የትርጓሜ ሥራቸው ያሳያል። የቅዱሳንን ገዳማዊ ሕይወት፣ ገድልና ተአምር ምሳሌና ማስረጃ ማብራርያም አያደረጉ በትርጓሜያቸው አስገብተዋል። እነዚህ ምንጮች በስምም ያለ ስምም ተጠቅሰዋል።

- ስንክሳር መዝ.109:4፣ ሚክ.5:6፣ ሉቃ.2:21፣ ዮሐ.4:11፣ ማር.ይስ.አንቀጽ 4 ምዕ.5 ገጽ 85። ውዲ.ማር.1:7። ማር.ይስ.ምዕ.6 ገጽ 59።
- ዜና አበው :- ሮሜ.12:15። ማር.ይስ.229-330።
- መጽሐፈ ገነት ሮሜ.5:5።

በስም የተጠቀሱ ምንጮች ወይም ማስረጃዎች ደግሞ እንደሚከተሉት ያሉት ናቸው።

- ተአምረ ኢየሱስ:- ማቴ.2:3፤ 25:13፤ ዮሐ.20:30፤ ዮሐ.አፈ.ወር.ድ 420፤ ቅዱ...255።
- ተአምረ ማርያም:- መዝ.44:7። ዮሐ.አፈ.ወር.ተግ.27።
- ነገረ ማርያም:- ሉቃ.1:27፤ ቅዱ---247፤ ራእ.5:13።
- ገድለ ፊቅጦርና ገድለ ሲኖዳ:- ማቴ 24.14
- ገድለ ዮሐንስ መጥምቅ:- ማቴ 14.11።
- ገድለ ተክለ ሃይማኖት ፊልክስዮስ :- ተስ.109 ገጽ 145
- ገድለ ሐዋርያት ማር.ይስ.አንቀጽ 18 ገጽ 175 ዐምድ 1።
- መጽሐፈ ሐዊ:- መዝ.29:6።
- አክሲማሮስ:- ዘፍ.2:17። ሕዝ.16:3።
- ግብረ ሕማማት:- ቅዳሴ ገጽ 156።
- መጽሐፈ ሳዊሮስ:- ሉቃ.4:18። ከዚህ ላይ ሳዊሮስ በስም ሳይሆን "ሊቁ" በመባል ብቻ ተጠቅሶአል። "መንፈስ እግዚአብሔር ላዕሌየ ... የእግዚአብሔር መንፈስ በእኔ ላይ ነው።" ይህንም ሊቁ "መንፈስ ዘህላዌየ -- በባሕርዬ ያለ መንፈስ ነው" ብሎ ወስዶታል ተብሎ የተጠቀሰው ሊቅ ሳዊሮስ ዘአንጾኪያ መሆኑ ታውቋል። ዕብ.2:15። 11:19።
- አንኮራጦስ ዘኤጲፋንዮስ:- ሕዝ.44:2። ማቴ.2:11።
- ዕርገተ ኢሳይያስ:- ሲራ.1:9። 24:8።
- ራእየ ኢሳይያስ:- ዮሐ.አ.ወ.ድ.338፤ ዮሐ.አ.ተ.74።
- ራእየ ኤልሳዕ:- ማቴ.10:1።
- ድርሳነ መድኅኔዓለም :- ማቴ.27:28
- ግብረ ያዕቆብ ዘስሩዓ:- ዘፍ.22:10።
- ድርሳነ ሚካኤል:- ፍ.7.291

ሐ/ የታሪክና የሕግ መጻሕፍት

ኢትዮጵያውያን ሊቃውንት የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜን ሲያዘጋጁ ያልጠለቁለት ምንጭ የለም። ሃይማኖት ነክ የሆኑትን መጻሕፍት ብቻ ሳይሆን የዓለም ታሪክ መጻሕፍትንም ተጠቅመዋል። በተለይም በአኃት አብያተ ክርስቲያናት ሊቃውንት ተደርሰው ወደ ግእዝ የተተረጎሙ መጻሕፍትን ለትርጓሜ ሥራቸው በብዛት ይጠቅሳሉ። ለምሳሌ ከብዙዎቹ ጥቂቶቹ የሚከተሉት ናቸው።

- ጊዮርጊስ ወልደ አሚድ:- ዘሌዋ.23:44፤ ዘዳግ.32.8፤ ኢሳ.40.31፤ 1ጴጥ 3.7። ቅዳሴ ገጽ 37። ዮሐ.አፈ.ወር.ተግ 340።
- ዮሐንስ መደብር:- ሕዝ.16፤1። ሉቃ13.5።

- ዜና እስክንድር:- ሕዝ.38.4:: መዝ.66:1:: 1ቆሮ.3:19:: ዮሐ.አፈ.ወር.ድ 99::

- ፊውስ መንፈሳዊ:- ቅዳሴ (ሥርዐት) 42

2. ጸሎትና የመዝሙር መጻሕፍት

እነ መምህር ኤስድሮስና እነ አለቃ ወልደ አብ ብዙ መጻሕፍትን አንብበው የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜን አዘጋጁ ሲባል በብሔራውያን ሊቃውንት በግእዝ የተደረሱና የአምልኮት አገልግሎት መፈጸሚያ የሆኑ የመዝሙርና የጸሎት መጻሕፍትን ሁሉ በማንበብ ነው። መልክዓት፣ ሰዓታት፣ አርኪዎች፣ ማግሌተ ጽጌ፣ የቅዱስ ያሬድ የዜማ መጻሕፍት እንደዚሁም የሊቃውንቱ ቅኔያት ለአንድምታ ትርጓሜ ምንጭና ማስረጃ ሆነው ቀርበዋል። ለምሳሌ:-

- መልክአ ኢየሱስ :- ሕዝ.22፣15
- ሰዓታት ዘአባ ጊዮርጊስ ዘጋስጫ:- ኢ.ሳ.19:2፤
- ድጓ ዘቅዱስ ያሬድ:- ኢ.ሳ.19:1:: ሉቃ.1:40፤ ፍ.ነገ.135፤ ፍ.ነገ.495፤ ቅዳሴ (ሥርዐት) 42፤ 86:263::
- ማግሌተ ጽጌ:- ቅዳሴ ማር.ምዕ.1 ቁ.1.ገጽ 413፤ ምዕ.2:ቁ.27 ገጽ 429::
- አንቀጽ ብርሃን:- ኢ.ሳ.6.2::
- አርኪ:- 1ቆሮ.6:3:: ኤፍ.1:7፤ ፊልክስዩስ ተስ.23 ገጽ 44::

3. ቅኔ ሊቃውንት

የታላላቅ ሊቃውንት ቅኔዎች ለአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ምንጭ ሆነው ተጠቅሰዋል። የትርጓሜ አዘጋጂዎች ከእነርሱ በፊት የነበሩ ሊቃውንት የደረሱአቸውን ቅኔዎች ለምንጭነት ተጠቅመዋል። ከቅኔዎቹ ጥቂቶች የሚከተሉት ናቸው:-

"እስመ እንዘበ ሕያወ እሞተ ሥጋ ግዙፍ፤

- "ሞተ ዮሴፍ አጋዊሁ ነገርዎ ለዮሴፍ" ግብ.ሐዋ.7.12 ገጽ 63 ዐምድ 1::
 ከግዙፍ ሥጋ ሞት ሕያወ ሳለ
 "የዮሴፍን ሞት ለዮሴፍ ወንድሞቹ ነገረውታልና" ግብ.ሐዋ.7.12 ገጽ 63 ዐምድ 1::

- "ዐጽመ ነቢያ ቤቴል ድጎነ ምስለ ዐጽመ ባዕድ፤
 እንዘ ነፍሱ ትውዒ በነድ።
 የቤቴል ነቢይ ዐጽም ከሌላው ዐጽም ጋር ዳነ።
 ነፍሱ በእሳት እየተቃጠለች።" ፊልክስ ክፍል 3 ተስእሎ 31 ገጽ 58።
 አረጋዊ መን.ድር.25 ገጽ:139::

- ምንትኑ መንግሥት ከመ ታንክሩ መንግሥተ፤
 ለብሂለ ነገሠ ፍጻሜሁ አኮኑ ብሂለ ሞተ።
 መንግሥትን ታደንቁ ዘንድ መንግሥት ምንድን ነው?
 ነገሠ የማለት ፍጻሜው ሞተ ማለት ነውና" (ዮሐ.አፈ.ወር.ተግ.ገጽ 111)

4. ሥነ ፍጥረታዊ ታሪክ

በዚህ ምድብ ለአንድምታ ትርጓሜ በምንጭነት የሚጠቀሰው ፊሳሎጎስ ነው። ይህም የፍጥረትን ጠባይቦ የሚናገር የፈላስፋ መጽሐፍ ነው። በተለይም ነገረ እንስሳትንና ነገረ አራዊትን የሚናገር ነው። ሊቃውንቱ የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜን በሚያዘጋጁበት ጊዜ ይህን መጽሐፍ እንደተጠቀሙ በብዙ ቦታ ተጠቅሶ ይገኛል። ማቴ.8:17። 10:16። ሮሜ.4:13። ውዳ.ማር 6:2፤ 7:1። ፍ.ነገ.163። በፊሳሎጎስ የሚጠቀሱ አራዊትና አዕዋፍ በትርጓሜ ውስጥ ተደጋግመው ይነገራሉ።

- አንበሳ:- ራእይ 5.5፤
- ዘአሐዱ ቀርኑ (ባለ አንድ ቀንዱ) መዝ.21:21፤
- አፍፆት:- ማቴ.3:7፤
- የፈ ፊንክስ:- መሳ.5:4፤ ኢሳ.40:31፤ ኤር.8:7፤ ቅዳሴ አትና.323።

5. ባህሌ ጠቢባን

የአንድምታ ትርጓሜ ሊቃውንት "ዐይነ ርግብ" እየተባሉ እንደሚጠሩ ከትርጓሜ ቤት ትውፊት እንረዳለን። የርግብ ዐይኗ ሁለንተናው እንደሚያይ የመተርጉማኑ ዐይነ ልቡናቸው ምሥጢረ ሰማይ ወምድር፤ ዐይነ ሥጋቸውም ብዙ መጽሐፈ ጥበብ ያያል። በመሆኑም የአንድምታ ትርጓሜያቸውን ከብዙ መጻሕፍት ገባብ ቀስመው አዘጋጅተዋል። በዝግጅታቸውም የጠቢባንን አባባል ተጠቅመዋል። ይህንም መጽሐፈ ፈላስፋ ከተባለው መጽሐፍ እየጠቀሱ ማስረጃ ማድረጋቸው በትርጓሜያቸው ይገኛል። 1ቆሮ.15 :33፤ ዮሐ.አፈ.ወ.ድ 33 ገጽ 433። ሃይ አበ ትርጓሜ ሱኑት ዘእስክንድርያ።

6. ሥነ ጥበብ

በአንድምታ ትርጓሜ ውስጥ ባለቤቱ በስም ያልተጠቀሰ በርካታ ሥነ-ጥበባዊ ሐተታ ይገኛል። አንዳንዱም ምንም እንኳ በስም ባይጠቀስ ከሄናክ ሥነ-ጥበባዊ ሐተታ ጋር ዝምድና አለው። ለአብነት ያህል የሚከተሉት ሥነ ጥበባዊያን ገለጣዎች ቀርበዋል።

- ዕፀ መድኅኒት :- መዝ.93:11፤ ኤር.1:11።
- ሥነ ከዋክብት:- መዝ.146:4፤ 148:3፤ ይሁዳ 13፤
- ሲራክ 36:8፤ ፍ.ነገ.440 - 441፤ 457 - 458፤ 567። ቅዳሴ ማርያም ገጽ 259 - 260።

7. ፍካሬ ረቦናት

በኋላ የተነሡ ብሔራዊያን ሊቃውንት ከቀደሙት ሊቃውንት ይልቅ የውጭ ቋንቋ የመማርና ብዙ መጻሕፍትን የማንበብ ዕድል ስለገጠማቸው የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜን በሚያዘጋጁበት ጊዜ በተለይም መጽሐፈ ሕዝቅኤልን በሚተረጉሙበት ጊዜ ከአይሁድ ረቦናት ፍካሬ ጠቅሰዋል። ሚድራሽን ለትርጓሜ ሥራቸው ምንጭ አድርገዋል። ሕዝ.17:1፤ 24:8፤ 26:1፤ 37:2፤ 39:11፤ 41:8፤ 42:4፤ 45:2። ይህ ምንጭ የሚገኘው በመጀመሪያው የመጽሐፈ ሕዝቅኤል ትርጓሜ ሳይሆን አለቃ ኪዳነ ወልድ ክፍለ ጊዮርጊስ ባዘጋጁት በሁለተኛው የመጽሐፈ ሕዝቅኤል ትርጓሜ ውስጥ ነው። አለቃ ኪዳነ ወልድ ዕብራይስጥ ያውቁ ስለነበር ታልሙድን በማንበብ የረቦናትን ፍካሬ ለትርጓሜያቸው ማስረጃ አድርገዋል። ይህም እጅግ ያስከብራቸዋል። እነ መምህር ኤስድሮስ ብዙ መጻሕፍትን አንብበው የአንድምታ ትርጓሜን እንደአሻሻሉ አለቃ ኪዳነ ወልድ ክፍሌም እንዲሁ አድርገዋል። (ትርጓሜ ሕዝ.ከኪዳነ ወልድ 1916 ዓ.ም.)

8. የዕለት ማስታወሻ

የአማርኛ አንድምታ ሊቃውንት መጻሕፍትን በማንበብ ለትርጓሜ ሥራቸው ምንጭና ማስረጃ የሚሆኑ ነገራትን እንዳገኙ ሁሉ በተለያዩ ጊዜያትና ቦታዎች ከሚያገኙአቸው ሰዎች ጋርም በመወያየት ወይም በትውፊት ሲተላለፍ የመጣውን ብሂል በማስታወስ የአንድምታ ትርጓሜን አዳብረዋል። አቡ ነገሩን ሳይጠቅሱ ነገሩን ብቻ ጠቅሰዋል። ይህም እንደሚከተለው ተቀምጦአል።

"... ፈረንጅ «በእሴ ጻድቀ ዘእነግረክሙ» ያለው ማህደር ነው። እምቅድመ ይትወለድ አብርሃም ሀሎኩ አነ ያለው ንዳሪ ነው።" ይላል ግን «ይውግርዎ» ባለው ይረታል" (ዮሐ.8:58) ይህ ትችት ከሌላ እምነት ተከታይ የውጭ ሀገር ሰው ጋር በመወያየት ጊዜ የተገኘ ወይም የውጭ ሰው ከጻፈው መጽሐፍ የተወሰደ ይመስላል። ከዚህም ሌላ በሮሜ መልእክት 16:22 ላይ "ጠርጤዎስ" ስለተባለው ሰው ሲያትቱ "ጠርጤዎስ" ድሃ ማለት ነው። ቅዱስ ጳውሎስ ለትሕትና ራሱን ጠርጤዎስ አለ። አንድም ያልታወቀ ሰው ነው።... ክሉ በኋላ "በቀድሞ ዘመን ወደ ሀገራችን መጥቶ የነበረ ፈረንጅ እሊህን ሁሉ (በሮሜ 16 የተጠቀሱትን ሁሉ) አውቃቸዋለሁ፤ ይህን ሰው ግን (ጠርጤዎስን) አላውቀውም ብሏል።" በማለት ያትታሉ። ይህም ለአንድምታ ሥራ የሊቃውንቱን ክፍተኛ ግንዛቤ ያመለክታል።

ክፍል 11

የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ስልት

በሊቀ ሊቃውንት መሐሪ ትርፌ ተዘጋጅቶ በታተመው የቅዱስ ጳውሎስ መልእክታት አንድምታ ትርጓሜ መቅድም ላይ የተጻፉ 13 የትርጓሜ ስልቶች አሉ። እነዚህን ስልቶች በመጽሐፉ መቅድም ገጽ 1-3 መመልከቱ ጠቃሚ ነው። ከእነዚህም ጋር ሌሎች ተጨማሪዎች ስልቶች አሉ፤ እነርሱም ከዚህ በመቀጠል ተጠቁመዋል።

ሀ/ የሰዎስውና የቃል አገባብ፣

1. ሁለት ዐይነት ፍች ላለው የግእዝ ቃል በአማርኛ አማራጭ ትርጉም መስጠት ለምሳሌ "ወርጎ" ጨረቃ ወይም ወር ተብሎ ሊተረጎም ይችላል። (ሄኖ.80:1 ወይም 26:36። ሲራ.43:7-8)
2. ተመሳሳይ ድምፅ ላላቸው የግእዝ ቃላት በአማርኛ አማራጭ ትርጉም መስጠት፤ ለምሳሌ "ረኣዩ ኩሉ" በአሌፍ ሲጻፍ ሁሉን የምታይ ተብሎ ይተረጎማል። "ረዓዩ ኩሉ ተብሎ በዐይን ሲጻፍ ደግሞ ሁሉን የምትጠብቅ የሚል ትርጉሜን ይሰጣል። ነገር ግን ይህ ትርጓሜ የፊደሉን ድምፅ ለይተው ለማያውቁ እንጂ ለሚሰዩ አሻሚ አይሆንም። (ኦሪ.ጋ.መን.መልእክት 42 ገጽ 316 ዐምድ 2) "ሰአሊ ለሃ" እንደዚሁም "ስማዕ ሰማይ" የሚለው ንባብ በዚህ ዐይነት ይተረጎማል። (ውዳ.ማር ኢሳ.1:2።)
3. ለአንድ የግእዝ ቃል በተለያዩ አነባብብ አማራጭ ትርጉም መስጠት፤ ምሳሌ፡- "እመ ቦ ዘሰምዐኒ፣ ወአርጎወኒ እበውእ ሶቤሃ ወአዐርፍ ምስሌሁ፡፡- የሚሰማኝና የሚከፍትልኝ ቢኖር ወዲያውኑ እገባለሁ ከእርሱ ጋርም አርፋለሁ። ሁለተኛው አማራጭ ትርጓሜ "የሚሰማም የሚከፍትም ቢኖር ወዲያውኑ እገባለሁ። ከእርሱም ጋር አርፋለሁ።" ማለት ነው። ይህም ሊሆን የቻለው ከሰምዐና አርጎወ ግሦች መጨረሻ ያለውን ፊደል "ኒ" አንድ ጊዜ በዝርዝር በሁለተኛ ጊዜ በአገባብ ስለተተረጎመ ነው። (ራእ.3:20)
4. ቃላትን በማናበብ ወይም ባለማናበብ አማራጭ ትርጉም መስጠት። ይህም እንደሚከተለው ነው። "መስቴ መኩንን" የሚፈርድ መጠጥ ነው። ይህ ሳይናበብ ነው። ሁለተኛው አማራጭ "መስቴ - መኩንን" የፈራጁ መጠጥ ነው። ይህ በመናበብ ነው። (ትም.ገቡ.ቅዱ.ገጽ 10፣ ዐምድ 2።) ይህን የመሰለ ትርጓሜ ሃይ.አበ. ቂር. ምዕ.78 ቁ.28

ዕዝራ ሱቴኤል 7:2 ላይ መመልከት ይቻላል።

5. "ማንሻ" ቀጣዩ ንባብ አዲስ አረፍተ ነገር ማንሻ ተብሎ ለመጀመሪያው ንባብ አማራጭ ትርጉም መስጠት፤ ወይም አንድን ዘርዕ ወይም ንባብ ወደኋላም ወደፊትም ካለው አሳብ ጋር ለማስማማት ሲፈለግ ወደፊት ያለውን ዘርዕ ማንሻ ማድረግ ነው። (ምሳሌ ሮሜ.1 :32።) ቅዳሴ ትም.ገቡ 1 ገጽ 4 ሕዝ.39:8

6. አንድን የግእዝ ቃል በተለያየ የአማርኛ ቃል መተርጎም (ምሳሌ፣ ዮሐንስ አፈ.ወር ተግሣጽ 29 ገጽ 340 ዐምድ 1። ሕዝ.47:10)

7. የቃላትን መንፈሳዊ ትርጓሜ ሳይሆን መዝገበ ቃላዊ ፍቺ መግለጥ፣ ለምሳሌ ፍርሀት፣ ድንጋጫ፣ ረዕድ የተሰኙት ቃላት እንደ አግባባቸው በሚከተለው መንገድ ተብራርተዋል።

- ፍርሀት የአእምሮ፣ ድንጋጫ የናላ፣ ረዕድ የጉልበት ነው።(መዝ.47:5። ኤር.1:17። ሉቃ.1:12።) ይህም መንገድ በአንድ ቋንቋ ተመሳሳይነት ያላቸው የሚመስሉ ግን ልዩነት ያላቸውን ቃላት ሲያስተረጉም የሚችል ነው። ገብረ (ሠራ)፣ ለሐኪም (ሠራ)፣ ፈጠረ (ፈጠረ) ማለት ሲሆን ገብረና ለሐኪም እምነብ ቦ ናቸው። ፈጠረ ግን እምነብ አልቦ ነው። (ዘፍ.1:7፣17፣2፣7) ግእዙ ግን ገብረን እምነብ አልቦ ሊሆን ለሚባው ፍጥረት ያደርገዋል። (ዘፍ.1:1)። በመሆኑም ከዕብራይስጥ ይለያል።

ለ. የአገላለጥ አንድምታ

በአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ውስጥ አንድ ዘርዕ በፊደላዊ ትርጓሜ ሳይሆን በተለያየ ምሳሌያዊ ታሪካዊና ትንቢታዊ ትርጓሜ እስከ 13 ጊዜ ድረስ ይተረጎማል። ይህም የአገላለጥ ወይም ገላጭ ትርጓሜ ይባላል። በሌላም በኩል አወራረድ ይባላል። ለዚህም አንዳንድ ምሳሌዎች ቀጥለው ቀርበዋል።

1. "በተመረጠች ቀን ሰማሁሁ፤ በመዳን ቀንም ረዳሁሁ።" (ኢሳ.49:8)
የተመረጠች ቀንና የመዳን ቀን፡-
 - ሀ. እስራኤል ከግብፅ የወጡበት ቀን፤
 - ለ. በደብረ ሲና ሕግ የተሠራባት ቀን፤
 - ሐ. እስራኤል ከባቢሎን ምርኮ የወጡባት ቀን፤
 - መ. የተመረጠች ቀን ጌታ የተፀነሰባት ቀን፤
የመዳን ቀን ጌታ የተወለደባት ቀን።
 - ሠ. የተመረጠች ቀን ዕለተ ልደት፤
የመዳን ቀን ዕለተ ስቅለት
 - ረ. የተመረጠች ቀን ዕለተ ስቅለት
የመዳን ቀን ዕለተ ትንሣኤ።
 - ሰ. የመዳን ቀን ከዕለተ ዐርብ እስከ ዕለተ ምጽአት፤
 - ቀ. የተመረጠች ቀንና የመዳን ቀን ዕለተ ንስሐ ናት።
2. "ቀላይ ቀላይን ትጠራዋለች" (መዝ.41.7)
 - ሀ. ኤርትራና ዮርዳኖስ ፤
 - ለ. አሶርና ባቢሎን፤
 - ሐ. ፋርስና ሜዶን፤
 - መ. ነቢያትና ሐዋርያት
3. በተነበበው ዘርዕ ውስጥ አገዝ ከተገኘ የአገዙን መጠን ለመሙላት ብዙ አኃዊ አገላለጥ ይደረጋል። ለምሳሌ በመጽሐፈ ምሳሌ 9:1 እና በቅዳሴ ኤጲ.ፋንዮስ ምዕ.3 ቁጥር 11"ጥበብ ቤትዋን ሠራች፤

ሰባቱንም ምስሶችዎን አቆመች።"

የሚለው ዘርዕ በሚከተለው የአገላለጥ ትርጓሜ ተተርጉሞአል። "ሰባቱ ምስሶዎች፡-

ሀ. ሰባቱ ዕለታት፤

ለ. ሰባቱ ሀብታተ መንፈስ ቅዱስ (ኢ.ሳ.11.2)

ሐ. ሰባቱ መጻሕፍተ ቅዱስ (አራቱ ወንጌላትና ሦስቱ ሐዲሳት ሃይ.አበ.ቁር.)

መ. ሰባቱ መጻሕፍተ ጉባኤ (ወንጌል፣ ሦስቱ ሐዲሳት፣ ሃይማኖተ አበው፣

ዲድስቅልያ፣ ቀሌምንጦስ።)

ሠ. ሰባቱ መግርጋተ ክህነት (ሦስቱ ዐበይት ፣ አራቱ ንኡሳን)

ረ. ሰባቱ ልኩካነ ቤተ ክርስቲያን (ሠራዲ ቁስ፣ ንፍቅ ቁስ፣ ሠራዲ ዲያቆን፣ ንፍቅ

ዲያቆን፣ አንባቢ መዘምር፣ ዐገዌ ጥጎት።)

ሰ. ሰባቱ ሕዋሳት (ዐይን፣ ጆሮ፣ አፍ፣ አፍንጫ፣ እጅና እግር፣ ንኡስ መሌሊት።)

በመጽሐፈ ሄኖክ 7.2 ወይም 24.3 ላይ "ሰባቱን ተራሮች አየሁ" የተባለው አገዛዊ ዘርዕ እንደሚከተለው ተገልጦአል። ሰባቱ ተራሮች፡-

1. ገነት
2. ደብር ቅዱስ
3. ሐመረ ጥጎ፣
4. ደብረ ሲና፣
5. ደብረ ዘይት፣
6. ደብረ ታቦር፣
7. ቀራንዮ ናቸው።

የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ይህን በመሰለ የአገላለጥ ትርጓሜ የተሞላ በመሆኑ የትርጓሜ መጻሕፍትን በየአንቀጹ መመልከት ይቻላል። (ምሳ.1:20-21። ኢ.ሳ.1.9። 8:1። ዘካ.8:4። መክ.1:15 ።ኢ.ሳ.4:19።) ይህ ዐይነቱ ስልት እንደ ስብከት ነጻ ትርጓሜ ነው። የአገዛዙ ትርጓሜም አንዳንድ ጊዜ ተመጣጣኝ አገዛ ሲፈለግበት በሌላ ጊዜ የተለያዩ ስም የገጠማቸውን ነገሮች በመደመር ይተረጎማል። ራእ.13:18። በመሆኑም ሕግ የሌለው ሆኖ ይታያል። ለአንድ ዘርዕ የተሰጡ ትርጓሜዎች በአንድ ጊዜ የተዘጋጁ ሳይሆኑ በየጊዜው በተለያዩ ሊቃውንት የተተረጎሙ መሆናቸው ይታወቃል። ለምሳሌ "ዕፀ ሕይወት" (ውዲ.ማር.5:2) በቅዱሳን ባስልዮስና ማር ይስሐቅ ፍቅር ተብሎ ሲተረጎም በቅዱስ ኤፍሬም ሥጋውና ደሙ ተብሎ ተተርጉሟል።

4. ኅብረ አምሳላዊ ትርጓሜ (አሊ.ጎሪ)

የአማርኛ አንድምታ ትርጓሜ ከፊደላዊና ታሪካዊ ትርጓሜ የራቀ ባይሆንም በአብዛኛው በኅብረ አምሳላዊ ትርጓሜ ላይ ያተኮረ ነው። ይሁን እንጂ የአንድ ንባብ ድርጊት ወይም ሰው ወዘይመስሎ በኅብረ አምሳላዊ ትርጓሜ በተተረጎመ ጊዜ መጀመሪያው አሳብ ያለ ዋጋ ወይም ያለ ጥቅም የሚቀር አይደለም። ለምሳሌ የኖጎ መርከብና በውስጥ የነበሩ ሰዎች ወደ መርከብ ያልገቡት ሰዎችም በመጀመሪያ ታሪካዊ ትርጓሜያቸው አንዳለ ሆኖ በሁለተኛ ጊዜ የሚከተለው ኅብረ አምሳላዊ ትርጓሜ አላቸው።

ሀ/ መርከብ የሥልጣን እግዚአብሔር፣ ኖጎና ቤተሰቡ የጻድቃነት ብሊት፣ በውጭ የነበሩት የኃላነት ብሊት ምሳሌ ናቸው።

ለ/ መርከብ የእመቤታችን። ኖጎ የጌታ፣ በቀኝ ያሉት በእመቤታችን ቃል ኪዳን ያመኑ፣ በግራ ያሉት በእመቤታችን ቃል ኪዳን ያላመኑ ምሳሌ።

ሐ/ መርከብ የመስቀል፣ ኖጎ የጌታ፣ በቀኝ ያሉት የፊያታዊ ዘዋዋይ፣ በግራ ያሉት የፊያታይ ዘጸጋም ምሳሌ።

መ/ መርከብ የጥምቀት ምሳሌ ኖላና ቤተሰቡ የጥሙቃን፣ ሦስት ክፍል መሆን፣ ጥምቀት በሥላሴ ስም ነው።

ሠ/ መርከብ የቤተ ክርስቲያን ኖላና ቤተሰቡ የምእመናን ሦስት ክፍል መሆን፣ ቤተ ክርስቲያን ሦስት ክፍል ናት።

ረ/ መርከብ የትንሣኤ ኖላና ልጆቹ የሙታን ምሳሌ፣ ሦስት ክፍል መሆን፣ በኩረ ትንሣኤ ክርስቶስ በሦስተኛው ቀን የመነሣቱ ምሳሌ ነው። (ዘፍጥ.8:19-20።)

ከዚህም ሌላ የአንድምታ ኅብረ አምሳላዊ ትርጓሜ "ለጊዜው" እና "ለፍጻሜው" በሚል ሥረዶ ይብራራል። አንድ ፊደላዊ ወይም ታሪካዊ ትርጓሜ ከተተረጎመ በኋላ "ለጊዜው ተደርጎአል፣ ፍጻሜው ግን ምሳሌ ነው።" ወይም "ለጊዜው ስለ እገሌ ቢሆን ፍጻሜው ስለ እገሌ ነው።" ተብሎ ይብራራል። (ሕዝ.47:1፣ ማቴ.8:14። ማቴ.12:42። ሉቃ.1:33። ውዳ.ማር.1:5፣6 ሕዝ.21:19። 1ጴጥ.3:21።)

እንደዚሁም ኅብረ አምሳላዊ ትርጓሜ ደረቅ ሐዲስ፣ (ሰሙ ቀርቶ) (መዝ.109። ኢሳ.7:14 እንደገናም "አምሳልና/ መርገፍ፣ ሰምና ወርቅ፣ ትንቢትና ፍጻሜ" እየተባለ ይገለጻል። (ሕዝ.33 9። 34:2። 37: 25። 47:5። ዕብ.7.1።)

5. ተመክንዮታዊ ኅሠሣ፤

ምክንያቱ ያልተገለጠ ድርጊት ሲገኝ መተርጎማት ምክንያቱን ለመግለጥ "ለምን...?" የሚል ጥያቄ ያቀርቡና የተለያዩ ኅሠሣዎችን ይሰጣሉ። ለምሳሌ በኦሪት ዘፀአት 2.5 እና የሐዋ.ሥ.7.21 "የፈርዖን ልጅ ተርሙት ወደ ባሕር ለምን ወርዳ ሙሴን አገኘው ቢሉ?" በማለት ከጠየቁ በኋላ አራት ኅሠሣዎችን ያቀርባሉ፡-

- ሀ. ኮብሽ የሚባል ደዌ ስለነበረባት ለመታጠብ፤
- ለ. ዓሣ አንበሪ፣ አዞ ጉማሬ ታመልክ ነበርና ለማሟረት፤
- ሐ. ነጋዴ ወዳጅ ነበራትና ለመገናኘት፤
- መ. ለመዋኘት ሄዳ አግኝታዋለች።

እንደዚሁም በመጽሐፈ ጥበብ 7.8 "የሎጥ ሚስት የጨው ሐውልት ሆና ቆመች" ይላል። መተርጎማት "እግዚአብሔር ለምን የጨው ሐውልት አደረጋት?" ብለው በመጠየቅ ሦስት ምክንያቶችን ያቀርባሉ። ሐዋርያው ናትናኤል በበለስ ስር ተቀምጦ ስለመታየቱም በተመሳሳይ ኅሠሣ አምስት ምክንያቶች ተሰጥተዋል። (ዮሐ.1:48)።

በዚህ ዐይነት ትርጓሜ ከተደረደሩት ምክንያቶች የትኛው ትክክለኛ እንደሆነ ለማወቅ ያስቸግራል። ምናልባት ማስረጃው ወይም ምንጩ አልተጠቀሰም እንጂ እያንዳንዱን ምክንያት የተለያዩ ሊቃውንት ተናገረው በኋላ አንድ አስተጋባኢ ሁሉንም ሰብስቦ በአንድነት ያስቀመጣቸው ይመስላል። ስለዚህ በመጀመሪያ ፊደላዊ ትርጉሙን መመርመር ያስፈልጋል።

6. የንባብና የምሥጢር ኅብረት

ይህ ዐይነቱ ስልት የሚያመለክተው የመጻሕፍትን በንባብና በምሥጢር መተባበር ነው። ለምሳሌ ማቴ.6:11 "የዕለት እንጅራችንን ዛሬ ስጠን።" ከዚህ ንባብ በኋላ ቀጣዩ አብርሃት ይቀርባል። "በዚህም መጻሕፍት ተባብረዋል። ሀ/ ያዕቆብ በኦሪት (ዘፍ.28:20-22።) ሊቅዱስ ጳውሎስ (1ጢሞ.6.8።) ሐ. ሠለስቱ ምእት (ሃይ.አቡ.ምዕ.21.1 ገጽ 58) መ. ማር ይስሐቅ ምዕ.12 ገጽ 21 ዐምድ 2። ይህንም የመለለ ኅብረተ ንባብ ወምሥጢር ከሚከተሉት ጥቅሶች መመልከት ይቻላል። ሲራክ 5.13። መዝ.6:5 ። ኤር.9.2። ሉቃ.12:37። 2ጴጥ.3.2። ይህ ዐይነቱ ትርጓሜ ተዛማጅ ወይም ተጓዳኝ ጥቅስ ስለሚመስል ከፊደላዊና ታሪካዊ ትርጓሜ ይተባበራል።

7. ዕርቅ

ስለ አንድ ነገር በተለያዩ መጻሕፍትና በተለያዩ ሰዎች ወይም በአንድ ሰው በተለያዩ አንቀጽ ላይ እርስ በእርሱ የሚጋጭ ዐሳብ ያለ መስሎ ቢታይ መፍትሔው "ዕርቅ" ይባላል። "ከዚያ እንዲህ አለ፤ ከዚህም እንዲህ አለ፤ ይህ አይጣላምን? ተብሎ ይጠየቃል። ከዚያም "አይጣላም" የሚል መልስ ይሰጣል። በመቀጠልም የዕርቁ ነገር ይቀርባል። ሲራ.2.18። ሉቃ.2.21። 3.1። 9.28። የሐዋ.ሥ 22.9። 2ተሰ.2 :4። ራእ.11:2። ይህ ዐይነት ትርጓሜ በቅዱሳን መጻሕፍት ውስጥ የሚገኙ ችግር ያለባቸውን ዘሮች ሊፈታ ስለሚችል በተወሰኑ ንባቦች ላይ ብቻ ሳይሆን በሌሎችም ተመሳሳይ ችግር ባለባቸው ንባባት ሊደረግ የሚገባው የትርጓሜ ስልት መንገድ ነው።

8. ሐተታ

አንድ ዘርዕ ወይም ንባብ ተነብቦ ከተተረጎመ በኋላ በተጨማሪ በስፍሐትና በዝርዝር የሚደረገው አብርሃት "ሐተታ" ተብሎአል። ይህም የምርምር አንድምታ ትርጓሜ መንገድ ማለት ነው። ለምሳሌ፡- "ድንገል ሆይ ምድራዊ ኅብስትን የተመገብሽ አይደለም። በሰማያት የተጋገረ ሰማያዊ ኅብስትን እንጂ።

ሐተታ፡- "በሰማይ ስንዴ፣ አበዛና ምጎጎ ኑሮ አይደለም። በሰማያዊ መልአክ እጅ መምጣቱን ሲያይ እንዲህ አለ።" ቅዱ.ማር.5.3-4፣ ገጽ 241-242። ተጨማሪ ምሳሌዎች፡- ሮሜ.1:2። 1ቆሮ.7:12። ሮሜ .5:20። 2ቆሮ.5:1። ሥርዐተ ቅ.12:22 ገጽ 101።

9. አብነት

የተነበበውን የግእዝ ዘር በሌላ መልክ የሚተካ ዘርዕ ወይም ሌላ ንባብ ማለት ነው። ምሳሌ ፡- ማቴ 8:29 "እስመ ከመ መኩንን ይሜህሮሙ። እንደ ንጉሥ ያስተምራቸው ነበርና።" "እስመ ከመ መኩንን ባለው ከመ ዘሥልጣን ቦ" ይላል። አብነት። ተጨማሪ ምሳሌ ፡- መዝ.1:1። ቅዱ.ማር.5:58፣ ገጽ248።

10. ሥነ ቃል

ብሔራውያን ሊቃውንት የአንድምታ ትርጓሜን በአማርኛ ቋንቋ በሚያዘጋጁበት ጊዜ የትርጓሜ ሥራቸውን ግልጥና ብሩህ ለማድረግ ብዙ ብሔራዊ ዘዴን ተጠቅመዋል። መዝሙርና ቅኔን የዕለት ማስታወሻንም እንደተጠቀሙ ሁሉ በየዕለቱ በሕዝቡ ዘንድ የሚነገረውን ሥነ ቃል በትርጓሜያቸው በማስገባት ማብራሪያ አድርገውታል።

ሥነ ቃል ለትርጓሜ ገላጭ ወይም ማብራሪያ ከመሆኑም ሌላ የአንድምታውን ትርጓሜ ጥንተ ዘመን ያመለክታል። በተጨማሪም የአንድምታ ትርጓሜ በ?ትመት እስከወጣ ድረስ ሊቃውንቱ በየጊዜው በአንድምታው ትርጓሜ ላይ አዲስ ዐሳብ በመጨመር ማብራሪያ ያደርጉ እንደነበር ያሳያል።

በአንድምታ ትርጓሜ ውስጥ በብዛት የሚነገረው ሥነ ቃል የአማርኛ አንድምታ በቅርጽቱና በይዘቱ ፍጹም ብሔራዊ ለመሆኑ በቂ ማስረጃ ነው።

ሥነ ቃል በሁሉም ብሔረ ሰብእ ዘንድ ያለ ሲሆን በአንድምታ ውስጥ የተጠቀሰው ሥነ ቃል በተወሰኑ አካባቢዎች የሚነገር ከመሆኑም ሌላ የአንድምታ ተርጓሚዎችን ስፍራ ይገልጣል። የሁለቱ ትምህርት ቤቶች (ላይ ቤትና ታች ቤት) መምህራን ሁሉ ሥነ ቃልን ይጠቀሙ እንደነበር በሁሉም አንድምታ ውስጥ ይገኛል። ይኸውም በአራቱ የአንድምታ መጻሕፍት ሁሉ ውስጥ ነው።

ከሚጠቀሱት ሥነ ቃላት ጥቂቶች እንደሚከተለው ቀርበዋል።

- ምእመናን "በቃል ያለ ይረሳል፣ በመጽሐፍ ያለ ይወረሳልና።" ጻፍልን ስላሉት ቅዱስ ማቴዎስ ወንጌሉን ጻፈላቸው። (የቅዱስ ወንጌል መግቢያ ታሪክ ገጽ 50)

- ኡርፍ የተባለችው የኑሯሚን ምራት "ከሞተ አቴቴ ምን አለኝ ከአማቴ" ብላ ከአማትዋ ከኑሯሚን ተለይታ ቀረች።
- ለሩት ዋርሳ መሆን የሚገባው ሰው "ከሁለት ዛፍ ያረፈች ወፍ ሁለት ክንፏን ትነደፍ።" እንዲሉ ሁለት ቤተሰብ ማስተዳደር አልችልም ብሎ ዋርሳነቱን ተወ። (ማቴ 1:5)
- የጌታ ሥጋዊ ሐረገ ትውልድ በሦስት ክፍለ ዘመን ተመድቦ መጻፉ እንደ ሦስት ምስክር ነው። "ልማ በሥሉስ ጥፋ በሥሉስ።" እንዲሉ። (ማቴ 1:17)
- የገደለ ይፈረድበታል እንደተባለ ሰምታችኋል። እኔ ግን እላችኋለሁ በወንድሙ ላይ የሚቁጣ ሁሉ ፍርድ ይገባዋል። ኦሪትንም ወንጌልንም የሠራ እርሱ አይደለምን? ለምን እንዲህ አለ? ቢሉ ጌታ ሁን፣ እንደአሻህ ሁን" እንዲሉ ነው። (ማቴ.5:22)
- የእንጦጦ መምህር ቢናገር በዓመት፣ ያውም እጌት" (ውዳ.ማር.4:3)

ተጨማሪ ማስረጃዎች፡- ማቴ.12:38፣ ማቴ.20:22። ማቴ.24:34፣ ማቴ.25:33፣ 1ሳሙ.8:21፣ ዕብ.11:20፣ ቅዱማር.1:1፣ ገጽ 413። ሉቃ.1:37። ወዘይ...።

11. ትች

ብዙ ጊዜ ትች የአነጋገር ነው። ምሥጢሩም አጽንፆታ ቃል ነው። ምሳሌ ዮሐ.4:2 "ወእግዚአንላ ኢየሱስም፡፡ ጌታችን ግን አላ--ጠመቀም።" ተጨማሪ ማስረጃ ቅዱሴ ማርያም ምዕ.6 ቁ.21 ገጽ 253 ወዘይ።

12. አንድ ወገን

በአንድ አረፍተ ነገር ውስጥ ተመሳሳይ የሆኑ ቃላትን አንድ ወገን አድርጎ መተርጎም ነው። ኢሳ.53:1፣ 54:1። 1ቆሮ.9:18።

13. ማስጠበቅ ወይም ማቆየት

የተነበበውን ለጊዜው ማቆየትና በመሥጢር ሊቀድም የሚገባውን በፊት መተርጎም ነው። በመቀጠል የቆየውን ንባብ መተርጎም ነው። 2ቆሮ.1:15-16። ፍት.ነገ. አንቀጽ 2፣ ውዳ.19

ክፍል 12

የአንድምታ ትርጓሜ ትምህርት አሰጣጥ ዘዴ

የመጀመሪያ ደረጃ ትምህርታቸውን ያጠናቀቁ ግእዝና የግእዝ ቅኔም በሚገባ ያወቁ ደቀመዛሙርት ወደ አንድምታ ትርጓሜ ቤት ይገባሉ። አብዛኛውን ጊዜ ደቀመዛሙርቱ በወንጌል ወይም በመዝሙረ ዳዊት ወይም በውዳሴ ማርያም ይጀምራሉ። ነገር ግን ይህ ቀዋሚ ሕግ አይደለም። ትምህርቱ ሁልጊዜ በጥዋት ይሄዳል (ይሰጣል)። በጸሎት ይጀመራል። በጸሎትም ይፈጸማል።

መደበኛው ትምህርት ከመጀመሩ በፊት ጉባኤ ማሄድ አለ። ጉባኤው ሦስት ዐይነት ነው። ይኸውም፡-

ሀ. ወንጌል፣

ለ. ግብር፣

ሐ/ ከቅዱስ ጳውሎስ መልእክታት እስከ ራእይ ነው።

ይህ የሐዲስ ኪዳን አንድምታ ትርጓሜ ብቻ በሚሰጥበት ት/ቤት ነው። የብሉይ ኪዳን አንድምታ ትርጓሜ ት/ቤት ግን ከመደበኛው ትምህርት በፊት አንድ ጉባኤ ይደርሳል። ይህም የመዝሙረ ዳዊት፣ የዐሥራ አምስቱ ነቢያትና የመሐልየ ሰሎሞን፣ የኢሳይያስ አንድምታ ትርጓሜ ነው። በሊቃውንትና በመጽሐፈ መነኮሳት ትርጓሜ ቤት ግን ከጸሎት በኋላ በቀጥታ መደበኛው ትምህርት ይጀመራል።

መምህሩ በወንበር ወይም በመደብ ወይም ከፍ ባለ ነገር ላይ ይቀመጣል። ደቀመዛሙርቱ በዙርያው በመራት ላይ አጎዛ አንጥፎው ይቀመጣሉ። ሁሉም ደቀመዛሙርት አንድ መጽሐፍ አይማሩም ሁለት ወይም ሦስት ወይም አራት ሆነው አንድ መጽሐፍ መማር ይጀምራሉ። ከደቀመዛሙርቱ አንዱ መጽሐፉን በአትሮንስ ላይ ዘርግቶ በግእዝ ያነባል። መምህሩ ትርጓሜውን ያብራራል። ከዚያ በኋላ የመጀመሪያው ቡድን ደቀመዛሙርት ያዳመጡትን ለብቻቸው ሆነው ያጠናሉ። ሌላውም ቡድን በዚህ ዐይነት ይቀጥላል። አንድ ጉባኤ (ክፍለ ትምህርት) ሦስት ጊዜ በመምህሩ ይደጋገማል።

የአንድምታ ትምህርት የሚሰጠው በጽሑፍ ሳይሆን በቃል ነው። መምህሩ በቃል ይተረጎማል፤ ደቀመዛሙርትም በቃል ያጠናሉ። ይህም የሆነበት ምክንያት፦

- ደቀመዛሙሩ አንብቦአል እንጂ ተምሮአል ስለማይባል፤
- የአንድምታ ትርጓሜ መጻሕፍት በመጀመሪያ ስላልተጻፉ፤
- አንዳንዴም መምህራኑ ማየት የተሳናቸው ስለሚሆኑ (እንደ መምህር ኤስድሮስ)
- ከዚህም ጋር ደቀመዛሙሩ በቃል በማጥናት ፈንታ ቢጽፍ ትርጓሜውን ሊያጠናው አይችልም ስለሚባል ነው። ዛሬም እንኳ ደቀመዛሙሩ ከመምህሩ እያዳመጠ በሚጽፍበት ጊዜ "ሆንተ ልቡ ኮኖ ወረቀቱ" ማለት ወረቀቱ በልቡ ፋንታ ሆነው እየተባለ ነው። (መ/ገነት ገብረ ሥላሴ ዐወቀ)

ይሁን እንጂ ደቀመዛሙሩ በመጨረሻ የትርጓሜ ምልክት ሊጽፍ ይችላል። ምልክት ማለትም የግእዙን ዘርዕ በምሕፃር መጻፍ ለቀሪው ዘር አንድ ምልክት ማስቀመጥ ማለት ነው።

ለምሳሌ፦

1. በቀዳሚ ገብረ እግዚአብሔር ሰማዩ ወምድረ። የሚለውን ዘርዕ በአጭሩ "በቀዳሚ ሂ መጻፍ ነው። ሂ ሂድ አንብብ ማለት ነው። ከዚህ በኋላ አንድምታው ይጻፋል።
2. በቀዳሚ እ.ጎ.ይ ወምድረ። ወምድረ እስከሚለው ድረስ አንብብ ማለት ነው። በመቀጠል የአንድምታው ትርጓሜ ይሰፍራል።
3. ደቀመዛሙሩ የግእዝ መጽሐፍ ካለው በመጽሐፉ ግልጽና ሐውልት ላይ የአንድምታውን ትርጓሜ በምልክት ይጻፋል። ይህም ምልክት ነጥብ ነው። አንድምታው ሁለት ከሆነ ሁለት "..." ሦስት ከሆነ "..." አራትም ከሆነ "...." ዐሥር ከሆነ ዐሥር ነጥቦች ማስቀመጥ ነው። በነጥብም ፋንታ አጎዛ ማስቀመጥ የተለመደ ነው። አስቀድሞ የተተረከ ታሪክ፣ የታተተ ሐተታና የተጠቀሰ ጥቅስ ካለ እንዳለፈው ወይም አይለወጥም ተብሎ ይጻፋል። ይህ ሁሉ በወቅቱ የጽሕፈት መሣርያ ችግር ስለነበር ነው። ድካምንም ለመቀነስ ነው። ማንኛውም የአንድምታ ደቀመዛሙር ከቀደሙ አባቶች ሲወርድና ሲወረድ የመጣውን የአንድምታ ትርጓሜ ቃል ሳይገድፍ ቅደም ተከተሉን ሳያዛንፍ ሳይጨምርና ሳይተርፍ በቃሉ አጥንቶ ምልክት ጽፎ ሲጨርስ ስመ ጥር ሊቅ ይባላል። የብሉዩ መጋቤ ብሉይ፣ የሐዲሱ መጋቤ ሐዲስ፣ የሊቃውንቱም ሊቀ ሊቃውንት ይባላል።

የቅዱሳት መጻሕፍት አንድምታዊ ትርጓሜ ጎላፊና መጻኢ፣ እንደዚሁም የማያቋርጥ ወትራዊ እንደመሆኑ አይወሰንም። ሊቃውንት በየጊዜው እንደ ትንቢቱ ፍጻሜና እንደ ራእዩ ፍካሬ እንደ ምሳሌው አማናዊነት፣ እንደ ታሪኩ ባለቤት ትርጓሜን ሊጨምሩ፣ ዘዴውን ሊፈጥሩ፣ በሁለትና በሦስት የታተውንም ከዚያ በላይ ሊያብራሩ ይችላሉ።

ሆኖም የኢትዮጵያ ሊቃውንት በሁለት ሺሕ ዓመታት ውስጥ መጀመሪያ በግእዝ በግል፣ ሁለተኛ በአማርኛ በወል እንዴት እንዳዘጋጁ በዚህ ዐጭር ጽሑፍ በመጠኑ ለመግለጥ ተሞክሮአል።

"እስከ ዝዩ አብጽሐ ሉቃስ ሉቃስ እስከዚህ አደረሰ" ግብር 28:33 እንደተባለ የቀደሙን አባቶች የትምህርታቸው ጸጋ ይደረሰንና እስከ ሁለተኛው ሺሕ ዓመት መካተቻ ድረስ በቋንቋውና በስልቱ በቅርፅና በይዘቱ ፍጹም ብሔራዊ የሆነ የአንድምታ ትርጓሜን አድርሰዋል። ከሦስተኛው ሺሕ ዓመት መባቻ ጀምሮ ደግሞ እስከ መካተቻው ድረስ ደቂቅ ሊቃውንት እስከሳራ የነበረውን ሊጠብቁ የጉደለ ቢኖር ሊመሉ፣ ያልተስተካከለም ቢኖር ሊያስተካክሉ እንደሚችሉ የትርጓሜው አንቀጽ ምንጊዜም ክፍት ነው።

**የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን
ታሪክ ከልደተ ክርስቶስ እስከ ፳፻ ዓ.ም (2000)**

የቅዱሳን መጻሕፍት አንድምታ ትርጓሜ
በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን
በመጋቤ ብሉይ ሰይፈ ሥላሴ ዮሐንስ